Baudelaire

PARİS SIKINTISI

Çeviren:
TAHSİN YÜCEL

ADAM

BAUDELAIRE

Charles Pierre Baudelaire

●

Paris Sıkıntısı

"Spleen de Paris"
ADAM YAYINLARI
©
Anadolu Yayıncılık A.Ş.

Birinci Basım: 1961

Adam Yayınları'nda Birinci Basım: Nisan 1982
Adam Yayınları'nda İkinci Basım: Mayıs 1984

Charles Pierre Baudelaire

•

Paris Sıkıntısı

Şiir

Fransızca'dan çeviren: Tahsin Yücel

ADAM

ARSENE HOUSSAYE'E*

Sevgili dostum, size küçük bir yapıt yolluyorum. Bu küçük yapıtın başı, sonu bulunmadığını söyleyenler biraz haksızlık etmiş olurlar, öyle ya, bu yapıtta her şey aynı zamanda hem baş, hem de kuyruktur tersine, art arda ve karşılıklı olarak. Bir düşünün lütfen, bu düzen hepimize, size, bana ve okura ne güzel kolaylıklar sağlayacak. İstediğimiz yerinden kesebiliriz, ben düşümü, siz müsvetteyi, okur da okumasını, çünkü onun dikkafalı istemini gereksiz bir olay örgüsünün sonu gelmez ipiyle bağlamıyorum. Bir omuru kaldırın, bu eğri büğrü düşlemin iki parçası hiçbir çaba gerekmeden birleşiverecektir. Doğrayıp birçok parçalara ayırın, göreceksiniz, her biri kendi başına da var olabilir. Bu kıymıkların birkaçı hoşunuza gidecek, sizi eğlendirecek kadar canlı olacakları umuduyla, bütün yılanı size armağan etmeyi göze alıyorum.

Küçük bir giz vereceğim size. Aloysius Bertrand'ın ünlü Gasparda de la Nuit'*sini (sizin, benim ve birkaç dostumuzun tanıdığı bir kitabın* ünlü *sayılmaya hakkı yok mudur?) belki yirminci kez karıştırırken, buna benzer bir şey denemek, onun öylesine garipçe güzel, eski yaşamın çiziminin-*

* Arsène Houssaye 1862'de La Presse'i yönetmekteydi.

de uyguladığı yöntemi yeni yaşamın, daha doğrusu yeni ve daha soyut bir yaşamın anlatılmasında uygulamak geldi aklıma.

Hırslı günlerinde, uyumu uyağı olmadan da şiirli, ezgili olan, ruhun içli devinimlerine, imgelemin dalgalanışlarına, bilincin çarpıntılarına uyacak kadar çevik ve çelişken bir düzyazı mucizesini hangimiz düşlemedik?

Her şeyden önce kocaman kentlerle haşır - neşir olmaktan, sayısız bağlantılarının rastlaşımından doğar bu saplantı olan ülkü. Camcı'*nın cırtlak bağırışını bir şarkı biçiminde vermeye, bu bağırışın sokağın en yüksek sisleri arasından çatıkatlarına kadar yolladığı keder verici esinleri içli bir düzyazıda anlatmayı siz de denemediniz mi, sevgili dostum?*

Ama, doğrusunu söylemek gerekirse, kıskançlığımın bana uğur getirmemiş olmasından korkuyorum. Bu çalışmaya başlar başlamaz, yalnızca gizemli ve parlak örneğimden pek uzak kaldığımı değil yalnız, son derece farklı bir şey (buna bir şey denilebilirse) yaptığımı da anladım. Böyle bir olgu benden başka herkese gurur verirdi kuşkusuz, ama yapmayı tasarladığını tam *tasarladığı gibi yapmayı ozanın en büyük mutluluğu sayan bir kimseyi ancak derinden derine yaralar.*

Candan dostunuz,

C.B.

I

YABANCI

Söyle, anlaşılmaz adam, kimi seversin en çok, ananı mı, babanı mı, bacını mı, yoksa kardeşini mi?

"Ne anam, ne de babam var, ne bacım, ne de kardeşim."

"Dostlarını mı?"

"Anlamına bugüne kadar yabancı kaldığım bir söz kullandınız."

"Yurdunu mu?"

"Hangi enlemdedir, bilmem."

"Güzelliği mi?"

"Tanrısal ve ölümsüz olsaydı, severdim kuşkusuz."

"Altını mı?"

"Siz Tanrı'ya nasıl kin beslerseniz, ben de ona öylesine kin beslerim."

"Peki, neyi seversin öyleyse sen, olağanüstü yabancı?"

"Bulutları severim... işte şu... şu geçip giden bulutları... eşsiz bulutları!"

II

YAŞLI KADININ UMUTSUZLUĞU

Yüzü buruş buruş ihtiyarcık, herkesin eğlendirmeye, gönlünü hoş edip sevgisini kazanmaya çalıştığı bu güzel çocuğu görünce, içinin sevinçle dolduğunu duydu; kendisi, yani ihtiyarcık gibi çok zayıf, gene kendisi gibi saçsız ve dişsiz olan bu güzel yaratığı.

Ona gülücükler yapmak, güler yüz göstermek için yanına yaklaştı.

Ama çocuk dehşete düşmüştü, çökmüş kadının okşayışları altında çırpınıyor, evi çığlıklarla çınlatıyordu.

O zaman iyi ihtiyarcık durasız yalnızlığına çekildi, bir köşede ağlıyor, kendi kendine söyleniyordu: — "Ah! bizler, biz zavallı, kocamış dişiler için hoşa gitme, arı yaratıkların hoşuna gitme zamanı bile geçti; sevmek istediğimiz küçük çocukları korkutuyoruz."

III

SANATÇININ DUASI

Gün sonları ne kadar içe işleyici güzün! Ah! can yakacak kadar işleyici! çünkü öyle tatlı duyular vardır ki dalgaları yoğunluklarını önlemez; Sonsuz'un ucundan daha keskin uç da yoktur.

Bakışı göğün, denizin uçsuz bucaksızlığına daldırmak ne büyük zevk! Yalnızlık, sessizlik, göğün eşsiz arılığı! ufukta titreyen, küçüklüğüyle, yapayalnız kalmışlığıyla kendi çaresiz varlığına öykünen bir küçük yelken, dalganın tekdüze türküsü, bütün bu nesneler benimle düşünüyorlar, ya da ben onlarla düşünüyorum (çünkü *ben* düşlerin enginliğinde öyle çabuk yitiyor ki!); düşünüyorlar, diyorum, ama dilbazlığa, karşılaştırmaya, sonuçlamaya başvurmadan ezgimsi bir biçimde, garipsi garipsi düşünüyorlar.

Gene de bu düşünceler, ister benden çıksınlar, ister nesnelerden fırlasınlar, fazlasıyla güçleniyorlar çabucak. Güç, hazda bir huzursuzluk, olumlu bir acı yaratır. Fazlasıyla gerilmiş sinirlerim tiz ve sızılı titreşimlerden başka bir şey vermiyor artık.

Şimdi de göğün derinliği şaşkına döndürüyor beni, duruluğu çileden çıkarıyor. Denizin duygusuzluğu, gözlerimin önündeki görünümün değişmezliği ayaklandırıyor beni... Ah! hep böyle acı mı çekmeli, yoksa hep kaçmalı mı güzelden? Doğa, acımak bilmez sihirbaz, her zaman üstün çıkan karşıt, bırak beni! İsteklerimi ve gururumu baştan çıkarmayı bırak artık! Bir düellodur güzeli incelemek, sanatçı dehşetten haykırır bu düelloda, sonra da yenik düşer.

IV

ŞAKACININ BİRİ

Yeni yılın patırtısı sarmıştı her yanı: içinden binlerce araba geçen, oyuncaklarla, şekerlemelerle kıvılcımlar saçan, hırslarla, umutsuzluklarla dolup taşan çamur ve kar kargaşası, bir büyük kentin en güçlü yalnızın bile kafasını allak bullak edecek kadar zorlu sayıklaması.

Bu kargaşalık, bu gürültü patırtı ortasında bir eşek, var hızıyla koşuyordu, eline bir kırbaç almış bir kaba herif canına okumaktaydı.

Eşek tam kaldırımın köşesinden dönecekken, eldivenli, cilalı, acımasızca kravatlı, yepyeni giysiler içinde tutuklu bir yakışıklı bey, zavallı hayvanın önünde saygıyla eğildi, şapkasını çıkardı: "Mutlu yıllar dilerim," dedi, sonra da bir kendini beğenmişlik içinde kim bilir hangi arkadaşlara doğru döndü, gönencinin yerinde olduğunu söylesinler istiyordu sanki.

Eşek bu yakışıklı şakacıyı görmedi, görevinin kendisini çağırdığı yere doğru, var gücüyle koşmasını sürdürdü.

Bense bu görkemli budalaya sonsuz bir öfke duydum birden, Fransa'nın bütün ruhunu kendinde yoğunlaştırmış gibi geldi bana.

V

İKİ KİŞİLİK ODA

Bir düşe benzeyen bir oda, gerçekten *ruhsal* bir oda, durgun havası hafiften pembeyle maviye kaçan.

Pişmanlık ve arzu ile kokulandırılmış bir tembellikte yunar burda ruh. Alacakaranlığımsı, mavimsi, pembemsi bir şey; bir güneş tutulması sırasında bir haz düşü.

Eşyaların biçimleri uzanık, bitkin, soluk. Eşyalar düşe dalmışlar sanki; uyur-gezer bir yaşam sürüyorlar diyeceği gelir insanın, bitkiler, madenler gibi. Kumaşlar dilsiz bir dil konuşuyorlar, çiçekler gibi, gökler gibi, batan güneşler gibi.

Duvarlarda hiçbir sanat pisliği yok. Arı düşle, çözümlenmemiş izlenimle karşılaştırılınca, tanımlanmış sanat, olumlu sanat bir küfürdür. Burada, uyumun yeterli aydınlığı, çok güzel karanlığı var her şeyde.

İnce mi ince bir koku yüzüyor bu havada, pek hafif bir ıslaklık karışıyor içine, ruh sıcak ser duyularıyla ığralanıyor.

Pencerelerin önüne, yatağın önüne muslin yağıyor bol bol, karlı çağlayanlar gibi açılıp seriliyor. Bu yatağın üzerine Sevgili, düşlerin sultanı yatmış. Ama nasıl gelmiş buraya? Kim getirmiş? Hangi sihirli güç yerleştirmiş onu bu düş ve şehvet tahtına? Ne çıkar! İşte burada ya ! onu tanıyorum.

İşte alevleri alacakaranlığı delip geçen gözler, o anlaşılmaz ve korkunç gözler, tüyler ürpertici kötülüklerinden biliyorum onları! Kendilerini seyre dalan düşüncesizin bakışını çekiyor, eğemenliği altına alıyor, yutuyorlar. Onları, merakı da, hayranlığı da buyruk altında tutan o kara yıldızları sık sık incelemişimdir.

Böyle gizemle, sessizlikle, huzurla, hoş kokularla kuşa-

tılmamı hangi iyiliksever cine borçluyum? Ey göksel mutluluk! şimdi tanıdığım, dakikası dakikasına, saniyesi saniyesine tadınıçıkardığım yüce yaşamla genel olarak yaşam diye adlandırdığımız şeyin hiçbir ortak yanı yok, en mutlu yayılışında bile.

Hayır! dakikalar yok artık, saniyeler yok! Zaman silindi: Durasızlık egemen her şeye, bir hazlar durasızlığı!

Ama korkunç, ağır bir vuruş çınladı kapıda, tıpkı cehennemsi düşlerdeki gibi, mideme bir kazma indi sanki.

Sonra bir Hayalet girdi içeri. Bir yasa adamı, yasa adına işkence edecek bana; aşağılık bir kapatma yoksulluğuyla basımı şişirmeye, yaşamının bayağılıklarını yaşamımın acılarına eklemeye gelmiş; ya da gazete müdürünün adamı, yazının gerisini isteyecek.

Cennetsi oda, sevgili, düşlerin sultanı, büyük René'nin deyimiyle *Sylphide,* bütün bu büyü, Hayaletin sert vuruşuyla silindi.

Korkunç! anımsıyorum! anımsıyorum! Evet! bu izbe, bu bitmez sıkıntının otağı, benimkinden başkası değil. İşte, saçma, tozlu, kırık-dökük eşyalar; tükrüklerle kirlenmiş, alevsiz,korsuz şömine; tozlarına yağmur çizgiler çizmiş, hüzünlü pencereler; yazılar, çizikler içinde, kalemin uğursuz tarihler çiziktirdiği bitmemiş defter!

O bir başka dünya kokusunun, eksiklerden, kusurlardan arınmış bir duyarlık içinde beni sarhoş eden kokunun yerini, çok yazık! bilmem hangi mide bulandırıcı küfle karışmış, pis bir tütün kokusu aldı.

Bu dar, ama ağzına kadar tiksintiyle dolmuş dünyada, yalnız bir nesne gülümsüyor bana; Laudanum şişesi; eski ve korkunç bir dost; bütün dostlar gibi, ne yazık! okşayışı da, zalimlikleri de pek çok.

Ya! evet! Zaman yeniden belirdi; Zaman hükümdar, Zaman hüküm sürüyor şimdi, çirkin ihtiyarla birlikte bütün o şeytansı topluluğu geri döndü: Anılar, Pişmanlıklar, İspazmozlar, Bunaltılar, Karabasanlar, Öfkeler, Bunalımlar.

İnanın bana, Saniyeler güçle, görkemle belirdiler şimdi, saatten fışkırdıkça: — "Ben Yaşamım, katlanılmaz, amansız Yaşamım!" diyor her biri.

İnsan yaşamında bir müjde veren, herkeste anlatılmaz bir korku uyandıran *müjdeyi* veren bir tek Saniye vardır.

Evet! Zaman hüküm sürüyor; gene başladı zorba yönetimine. Sanki öküzmüşüm gibi sopasının iğnesiyle itiyor beni: — "Deh, deh, be, eşşek! Terle bakalım, tutsak! Yaşa bakalım, cehennemlik!"

VI

HERKESE KENDİ DÜŞÜ

Külrengi, engin bir gök altında, yolsuz, çimensiz, dikensiz, ısırgansız, geniş, tozlu bir ovada, birçok insana rastladım, iki-büklüm yürüyorlardı.

Her biri bir un, bir kömür çuvalı kadar, Romalı bir piyadenin donatımı kadar ağır, kocaman bir Düş taşıyordu sırtında.

Ama korkunç hayvan cansız bir ağırlık değildi, tam tersine, çevik, güçlü kaslarıyla sarıyor, eziyordu adamı; iki koca pençesiyle alnının üstüne geliyordu; eski savaşçıların düşmanı daha bir dehşete düşüreceğini umdukları şu korkunç miğferler gibiydi.

Bu adamlardan birini sorguya çektim, böyle nereye gittiklerini sordum. Hiçbir şey bilmediğini, kendisinin de, ötekilerin de bir şey bilmediklerini; ama yenilmez bir yürüme gereksinimiyle itildiklerine göre, elbette bir yere gittiklerini söyledi.

İlginç bir şey: Bu yolculardan hiçbiri, boynuna asılmış, sırtına yapışmış hayvana kızmışa benzemiyordu; kendinden bir parça sayıyordu sanki onu. Bütün bu yorgun ve asık yüzlerde hiçbir umutsuzluk belirtisi yoktu; göğün sıkıntılı kubbesi altında, ayakları bu gök kadar kasvetli bir toprağın tozlarına batmış bir durumda, hep umutetmeye yargılı olanların boyun-eğmiş yüzleriyle ilerliyorlardı.

Topluluk yanımdan geçti, ufkun havasına, gezegenin yuvarlaklaşmış yüzeyinin insan bakışının merakından sıyrıldığı yere gömüldü.

Bir zaman inatla anlamaya çalıştım bu gizemi; ama çok geçmeden, karşı konulmaz İlgisizlik çöktü üzerime, bütün ağırlığıyla ezdi beni, onlar bile ezici Düşlerinin altında böylesine ezilmemişlerdi.

VII

DELİ İLE VENÜS

Ne güzel gün! Uçsuz bucaksız, park, güneşin yakıcı gözü altında kendinden geçiyor, Aşkın eğemenliği altında gençlik gibi.

Nesnelerin evrensel esrimesi hiçbir gürültüyle anlatmıyor kendini; sular bile uyumuş gibi. Sessiz bir eğlence var burda. İnsan şenliklerinden çok farklı.

Gittikçe büyüyen bir ışık, nesneleri gittikçe daha çok parlatıyor sanki, sanki fışkırmış çiçekler renklerinden güç alarak göğün mavisiyle yarışa çıkmak isteğiyle yanıp tutuşuyorlar, sıcak da kokuları gözle görülür bir duruma sokarak onları dumanlar gibi güneşe doğru yükseltiyor sanki.

Bu evrensel sevinç içinde üzgün bir yaratık gördüm gene de.

Kocaman bir Venüs'ün ayakları dibinde, şu yapay delilerden, Sıkıntı ya da Pişmanlık yakalarına yapışırken görevleri kıralları güldürmek olan şu gönüllü maskaralardan biri, parıl parıl bir gülünç giysi içinde, başında boynuzlar, ziller, ayaklığın dibine büzülmüş, yaşlarla dolu gözlerini ölümsüz Tanrıçaya doğru kaldırıyor.

Şöyle diyor Tanrıçaya sözleri: — "İnsanların en bayağısı, en yalnızıyım, aşktan da, dostluktan da yoksunum, en ilkel hayvandan bile geriyim bu konuda. Ama ben de ölümsüz Güzelliği anlamak ve duymak için yaratıldım! Ah! Tanrıça! kederime, taşkınlığıma acı!"

Ama amansız Venüs mermer gözleriyle uzaklara, kim bilir neye bakıyor.

VIII

KÖPEK VE ŞİŞE

"Güzel köpeğim, iyi köpeğim, sevgili hayvanım, yaklaş, yaklaş da kentin en iyi kokucusundan alınmış, çok güzel kokuyu kokla."

Ve köpek, kuyruğunu oynatarak —bu zavallı yaratıklarda gülmenin, gülümsemenin karşılığı olan bir belirti bu galiba— yaklaşıyor, açılmış şişenin üzerine merakla dayıyor ıslak burnunu; sonra dehşetle geriliyor birdenbire, yüzüme karşı, havlıyor, serzenişte bulunur gibi.

"Aşağılık köpek, sana bir çıkın pislik sunsam, hazla koklardın, yerdin belki de. Hüzünlü yaşamımın yakışıksız yoldaşı, sen de kitleye benziyorsun. Ona da güzel kokular sunmaya gelmez hiçbir zaman, böyle hoş kokular çileden çıkarır onu, ona da özenle seçilmiş pislikler sunmak gerekir."

IX

KÖTÜ CAMCI

Kimi insanlar vardır, hep seyirci kalırlar, hiçbir eylemi gerçekleştiremezler, ama bazı bazı, bilinmedik, anlaşılmadık bir itki altında, kendilerine kendi kendilerinin bile yakıştıramayacakları bir çabuklukla, eyleme geçerler.

Kapıcısından üzücü bir haber almaktan korkup da içeriye girmeyi göze alamadan bir saat boyunca kapı önünde korkak korkak dolaşan biri gibi, bir mektubu açamayıp on beş gün saklayan biri gibi, bir yıldır atılması gereken bir adımı atmaya ancak altı aydan sonra karar verip de birdenbire, yayından fırlamış bir okmuşçasına karşı konulmaz bir güçle eyleme atıldıklarını duyanlar gibi. Her şeyi bildiklerini ileri süren ahlakçılar ve hekimler, bu tembel, bu haz düşkünü ruhlara böyle çılgınca bir gücün böyle birdenbire nerden geldiğini, en basit, en gerekli şeyleri bile yapamazken, en saçma, hatta çoğu zaman en tehlikeli işleri yapmak için, belirli bir dakikada böyle fazladan biri gözüpekliği nerden bulduklarını acıklayamazlar.

Dostlarımdan biri, gelmiş geçmiş düşçülerin en zararsızı, bir gün bir ormanı ateşlemişti. Söylediğine bakılırsa, ormanın söylendiği kadar kolay tutuşup tutuşmadığını görmek istiyordu. Deney on kez art arda başarısızlığa uğradı, ama on birincisinde fazlasıyla başarılı oldu.

Bir başkası, *görmek için, öğrenmek için, alınyazısını denemek için,* gücünü kendi kendine göstermek için, sıkıntının hazlarını tatmak için, bir zar atmış olmak için, yok yere, iş olsun diye, işsizlikten, bir barut fıçısının yanında sigara yakacaktır.

Sıkıntı ile düşten fışkıran bir tür güçtür bu; içlerinde

rahatça böyle bir güç doğan kimseler de, dediğim gibi, yaratıkların en gevşekleri, en çok düş içinde yaşayanlarıdır.

Bir başkası, insanların bakışları karşısında bile gözlerini yere dikecek derecede, bir kahveye girmek için ya da denetmenlerini Minos'un, Eaque'ın, Rhadamanthe'ın tantanalı görünüşüne bürünmüş gibi gördüğü tiyatro bürosunun önünden geçmek için bütün zavallı istemini toplaması gerekecek derecede çekingen bir başkası, yanından geçen bir ihtiyarın boynuna atılacaktır birdenbire, şaşırmış kalabalık önünde coşkunlukla öpecektir onu.

Neden? Çünkü... çünkü bu yüz ona dayanılmaz derecede sevimli geliyordu da ondan mı? Belki de; ama nedenini kendisinin de bilmediğini düşünmek daha doğru olur.

Alaycı İfritlerin içimize sızıp da bize, biz farkında bile olmadan, en saçma isteklerini bile yerine getirttiklerine inanmamıza yol açan bu bunalımların, bu atılışların birçok kez kurbanı oldum ben.

Bir sabah somurtkan, kaderliydim, boş durmaktan bitkin düşmüştüm, bana öyle geliyordu ki, büyük bir şey, parlak bir iş yapmaya doğru itilmiş bir durumda kalkmıştım; sonra pencereyi açtım, ne yazık!

(Dikkat buyurun, rica ederim, kimi kişilerde bir çalışmanın ya da bir düzenin değil de rasgele bir esintinin sonucu olan aldatmaca eğilimin, hekimlere göre isterik, hekimlerden biraz daha iyi düşünenlere göre şeytansı olan, bizi dirençsiz olarak bir sürü tehlikeli ve uygunsuz eylemlere doğru iten yaratılışta çok payı vardır.)

Sokakta gördüğüm ilk insan bir camcı oldu, tiz ve uyumsuz bağırtısı, Paris'in ağır, kirli havası içinden bana kadar yükseldi. Bu zavallı adama duyduğum, beklenmedik olduğu kadar da zorbaca kinin nerden geldiğini söylememe olanak yok.

"Hey! hey!" dedim, yukarı çıkmasını söyledim bağırarak. Bu arada, oda altıncı katta, merdiven de pek dar oldu-

ğundan, adamın yukarı çıkarken epey güçlük çekeceğini, kırılmaları işten bile olmayan mallarının oraya buraya takılacağını düşünüyor, bundan da epeyce keyif duyuyordum.

En sonunda göründü: Merakla gözden geçirdim bütün camları; sonra da: "Nasıl olur! renkli camlarınız yok mu?" dedim ona. "Pembe, kırmızı, mavi camlar? Sihirli camlar, cennet camları? Ne kadar düşüncesizsiniz! Yoksul semtlerde dolaşmaya kalkıyorsunuz, ama yaşamı güzel gösterecek camlarınız bile yok!" Sonra da hızla merdivene doğru ittim onu, homurdanarak sendeledi.

Balkona çıktım, küçük bir çiçek saksısı aldım elime, adam kapının önüne çıkınca, savaş aracımı diklemesine camlarının arka ucuna doğru bıraktım; çarpma sonunda kendisi de devrilince, bütün o zavallı, gezgin serveti sırtının altında kırıldı, yıldırım çarpmış bir kristal sarayın şangırtılı gürültüsü duyuldu.

Ben çılgınlığımla sarhoş olmuş, kızgın kızgın bağırıyordum ona: "Güzel yaşam! güzel yaşam!"

Bu sinirli şakalar tehlikesiz değildir, çoğu kez fazlasıyla pahalıya da mal olabilir. Ama bir saniyede erginin sonsuzluğuna kavuşmuşlar için, cehennem sonsuzluğunun sözü mü olur?

X

SABAH SAAT BİRDE

Hele şükür! yalnızım! Gecikmiş, yorgunluktan bitmiş birkaç arabanın uğultusundan başka bir şey duyulmuyor artık. Dinlenişe ermesek de sessizliğe ereceğiz birkaç saat boyunca. Hele şükür! İnsan yüzünün zulmünden kurtuldum, yalnız kendi kendimden çekeceğim artık.

Hele şükür! Bir karanlık denizinde yorgunluğumu giderebileceğim. Anahtarı iki kez çevirmeli kilitte ilkin. Bana öyle geliyor ki, anahtarı çevirdim mi yalnızlığım artacak, beni şimdi dünyadan ayıran engeller de sağlamlaşacak.

İğrenç yaşam! İğrenç yaşam! Baştan özetleyelim günü: Birçok kalem adamları gördük, biri Rusya'ya karayolundan gidilip gidilemiyeceğini sordu (Rusya'yı bir ada sanıyordu kuşkusuz); bir dergi yönetmeniyle mertçe çarpıştık, ne denilse: "Burası dürüst insanların yeridir," diye karşılık veriyor, bu karşılık da bütün öbür gazetelerin namussuzlarca doldurulduğu anlamına geliyordu; yirmi kadar insan selamladık, on beşini tanımıyorduk; eldiven takmak gibi bir önleme başvurmadan, bir o kadar da el sıktık; bir sağnak sırasında, zaman öldürmek için bir oyuncu kadına uğradık, kendisine *Venüsümsü* bir giysi çizmemi rica etti; bir tiyatro yönetmeninin aklını çelmeye çalıştık, bizi uğurlarken: — "Z...'ye başvursanız iyi olur belki; yazarlarımın en hantalı, en budalası, en ünlüsüdür; onunla bir sonuca varabilirsiniz belki. Onu görün; sonra da biz görüşürüz,"dedi; hiç yapmadığım birçok iğrenç eylemle övündüm (neden?), sevinçle yaptığım başka birçok kötülüğü de korkakça yadsıdım, övünme suçu, insanlık saygısı cinayeti işte; bir dostumdan kolayca yapılabilecek bir yardımı esirgedim, eşi bulunmaz bir kopuğa da

bir tavsiye mektubu verdim; of! bitti mi?

Kendi kendimden de, başka hiç kimseden de memnun değilken, gecenin sessizliğinde, yalnızlığında, kendimi bağışlamak, biraz da gururlanmak isterdim. Sevdiklerimin ruhları, şakıdıklarımın ruhları, bana güç verin, tutun beni, beni yalandan da, dünyanın o baştan çıkarıcı pisliklerinden de kurtarın; siz de, Ulu Tanrım, izin verin, birkaç güzel dize yaratayım da insanların en aşağılığı olmadığımı, horgördüklerimden aşağı olmadığımı kanıtlayayım kendime.

XI

YABANIL KADINLA CİCİ SEVGİLİ

Gerçekten de ölçüsüzce, insafsızca yoruyorsunuz beni, canım; iç çekişinizi duyanlar, altmışlık başakçı kadınlardan, meyhane kapılarında ekmek kırıntıları toplayan kocamış dilenci kadınlardan da fazla acı çekiyorsunuz sanacaklar.

"İç çekişleriniz hiç değilse pişmanlığı belirtselerdi, birazcık onurlandırırlardı sizi; ama ancak huzur doygunluğunu, dinleniş bezginliğini koyuyorlar ortaya. Hem sonra yararsız lakırdılar sıralamaktan da hiç bıkmıyorsunuz: "Çok sevin beni! o kadar muhtacım ki! Beni şöyle avutun, beni böyle okşayın!" Bakın, sizi iyileştirmeye çalışacağım; belki de bir şenlikte, iki kuruş karşılığında, çok da uzaklara gitmeden buluruz bunun yolunu.

"Ne olur, ardında bir cehennemlik gibi uluyarak sürgünlük yüzünden çileden çıkmış bir orangutan gibi demir çubukları sarsan, bazen bir kaplanın halkamsı sıçrayışlarına, bazen ak ayının budalaca salınmalarına kusursuzca öykünen, biçimi de oldukça belirsiz olsa bile sizinkini andıran canavarın çabaladığı şu sağlam kafese iyice bakalım.

"Bu canavar, genellikle "meleğim" dediğimiz hayvanlardandır, yani bir kadındır. Öteki canavar, elinde bir sopayla gırtlağını yırtarcasına bağıran da bir koca. Yasal karısını bir hayvan gibi zincirlemiş, panayır günlerinde, kenar mahallelerde gösteriyor, hem de, söylemeye ne hacet, yöneticilerin izniyle.

"İyi dikkat edin! Bakın, bakıcısının attığı canlı tavşanları, yaygaralar koparan tavukları nasıl doymazlıkla (belki hiç de yapmacığa kaçmadan) parçalıyor. "Yavaş gel, her şeyi bir günde yememeli," diyor bakıcısı, bu bilge sözden sonra

da acımasızca alıyor avı elinden, boşalmış bağırsaklar azgın hayvanın, yani kadının dişlerine bir an takılı kalıyor.

"Hadi! bir de zorlu sopa vur ki yatışsın! öyle ya, tamahtan korkunçlaşmış gözlerle bakıyor alman yiyeceğe. Aman Tanrım! Sopa da oyun sopası değil öyle, takma postuna karşın et nasıl şakladı, işittiniz mi? Bunun için gözleri yuvalarından fırlıyor, bunun için daha *doğal* uluyor... Tepeden tırnağa kıvılcım saçıyor öfkeden, dövülen demirler gibi.

"Adem ile Havva'nın bu iki torununun, elinizden çıkan bu yapıtların evlilik yaşamı böyle geçiyor, ey Tanrım! Ünün şanın gıdıklayıcı ergilerini bilmez olmasa bile mutsuz bir kadın, burası kesin. Daha çaresiz, üstelik bir ödencesi de bulunmayan dertler vardır. Ama o, şu düştüğü dünyada kadının başka türlü bir yazgıya da hakkı olduğuna hiçbir zaman inanmamıştır.

"Şimdi biz bizeyiz, sevgili çıtkırıldım! Dünyayı dolduran cehennemleri gördükten sonra, sizin, yalnız teni kadar yumuşak kumaşlar üstünde dinlenen, yalnız pişmiş et yiyen, uz elli hizmetçisinin görevi de kendisi için parçaları kesmek olan sizin güzel cehenneminiz üzerinde ne düşüneyim istiyorsunuz?

"Hoş kokulu göğsünüzü kabartan bütün bu hafif iççekmelerin ne anlamı olabilir benim için, güçlü yosma? Ya bütün bu kitaplardan öğrenilmiş yapmacıklar, seyredende acımadan çok daha başka bir duygu uyandırmak için yaratılmış bu yorulmaz hüzün? Doğrusu ya, bazı bazı size gerçek derdin ne olduğunu öğretmek geliyor içimden.

"Güzel kibarım, sizi böyle ayakları çamurda, gözleri bir kral istercesine, dumanlı dumanlı göğe dönük görünce, ülküyü yardıma çağıran bir genç kurbağa diyeceği geliyor insanın. Odunu (siz de biliyorsunuz, ben şimdi buyum) küçümserseniz, *sizi kıtır kıtır yiyecek, çiğnemeden yutacak, gönlünce öldürecek* budaladan sakının.

"Ne kadar ozan olursam olayım, umduğunuz kadar aldanmıyorum, o yapmacıklı ağlamalarınızla beni fazla yorarsınız, *yabanıl kadınmışsınız* gibi davranacağım size, ya da sizi boş bir şişe gibi fırlatıvereceğim pencereden."

XII

KALABALIKLAR

Çokluk denizinde yunmak herkese vergi değildir: Bir sanattır kalabalığın tadını çıkarmak; beşiğinde bir periden kılık değiştirme, maske zevkini, ev kinini, yolculuk tutkusunu almış kişi, yalnız o kişi, canlılıkta kana kana sarhoş olur, hem de insan türünün sırtından sağlar içkisini.

Kalabalık, yalnızlık: İşçil ve verimli ozanın birbirleriyle kolayca değiştirebileceği eşit deyimler. Yalnızlığını kalabalıklandırmasını bilmeyen, telaşlı bir kalabalık içinde yalnız olmasını da bilmez.

Ozan şu eşsiz ayrıcalığın, gönlü istedi mi kendi kendisi, istemedi mi başkası olabilmenin zevkini çıkarır. Diledi mi herkesin kişiliğine bürünür, kendilerine bir beden arayan, başıboş ruhlar gibi. Yalnız onun için boştur her yer; kimi yerlerin ona kapalı gibi görünmesiyse, onun için girmek çabasına değmediklerindendir.

Yalnız ve düşünceli gezgin, bu evrensel kaynaşmada eşsiz bir sarhoşluğa erer. Kalabalıkla kolayca kaynaşan kişi, ateşli hazlar tadar, kutu gibi kapalı bencil ile istiridyeler gibi evine çekilmiş tembel, bu hazlardan yoksun kalacaktır. Yalnız ve düşünceli gezgin, karşısına çıkan bütün uğraşıları, bütün sevinçleri, bütün yoksunlukları kendininmiş gibi benimser.

Bu anlatılmaz şölenle karşılaştırılınca, ortaya çıkan beklenmedik olaya, geçen yabancıya kendini bütünüyle, bütün şiiri, bütün yardımseverliğiyle veren ruhun bu kutsal orospuluğuyla karşılaştırılınca, insanların aşk dedikleri şey çok küçük, çok dar, çok zayıf kalır.

Bu dünyanın mutlularına bazı bazı kendi mutlulukla-

rından daha üstün, daha geniş, daha derin mutluluklar bulunduğunu anımsatmak iyidir, sırf budala gururlarını sarsmak için bile olsa. Sömürgelerin kurucuları, halkların yöneticileri, dünyanın ta öbür ucuna göç etmiş misyoner papazlar, bu gizemli sarhoşluğu biraz bilirler kuşkusuz; dehalarının sağladığı geniş ailenin kucağında, pek sallantılı yazgıları, pek arı yaşamlarından dolayı kendilerine acıyanlara da gülerler herhalde.

XIII

DULLAR

Vauvenargues, parklarda her şeyden çok düş kırıklığına uğramış hırsların, mutsuz mucitlerin, ham kalmış ünlerin, kırık gönüllerin, bütün o gümbürtülü ve kapalı ruhların; içlerinde hâlâ bir fırtınanın son solukları homurdanan ve neşelilerin, başıboşların arsız bakışlarından uzaklara çekilen ruhların dolaştığı yollar bulunduğunu söyler. Yaşam kötürümlerinin buluşma yeridir bu gölgeli köşeler.

Ozan ile filozof, doymaz varsayımlarını daha çok bu yerlere yöneltmekten hoşlanırlar. Burda bir otlak bulacakları kuşku götürmez. Çünkü, uğramaya gönül indirmedikleri bir yer varsa, o da, az önce çıtlattığım gibi, zenginlerin sevincidir her şeyden önce. Boşluk içindeki bu gürültüde hiçbir şey çekmez onları. Buna karşılık, zayıf olan, batmış, dertli, öksüz olan şeylere doğru karşı durulmaz bir biçimde sürüklendiklerini duyarlar.

Görmüş geçirmiş bir göz hiç aldanmaz burada. Bu katı ya da yıkık çizgilerden, bu çökük ve donuk ya da çarpışmanın son parıltılarıyla parlak gözlerden, bu derin, sayısız kırışıklardan, bu alabildiğine ağır ve sarsıntılı yürüyüşlerden, aldanmış aşkın, değeri bilinmemiş bağlılığın, ödülsüz kalmış çabaların, sessizce, alçakgönüllülükle katlanılan açlık ve soğuğun sayısız söylencelerini çıkarıverirler hemen.

Bu ıssız kanepeler üzerinde siz de dul kadınlar, yoksul dul kadınlar gördünüz mü bazı bazı? Yasta olsalar da, olmasalar da tanımak kolaydır onları. Hem yoksulun yasında bir eksiklik, onu daha da üzücü kılan bir uyum yokluğu vardır hep. Acısında cimri davranmak zorundadır. Zengin ise gözalıcı bir yas kılığına girer.

En dertli, en dertlendirici dul hangisidir, elinde düşünü paylaşmayan bir çocuk sürükleyen mi, yoksa büsbütün yalnız olan mı? Bilmem... Bir kez, uzun saatler boyunca, böyle dertli bir yaşlı kadının ardından gitmiştim; yıpranmış, ufak bir şal altında kaskatı, dimdikti, bütün varlığında bir stoacı gururu taşıyordu.

Tam bir yalnızlık yüzünden yaşlı bekâr alışkanlıklarına yargılıydı kuşkusuz, yaşayışının erkeksi özelliği bu ağırbaşlılığına gizemli bir keskinlik ekliyordu. Yemeğini hangi sefil kahvede yedi, nasıl yedi, bilmiyorum. Ardından okuma odasına gittim; uzun zaman seyrettim onu, eskiden gözyaşlarıyla yanmış, canlı gözleriyle, özel bir ilgi uyandıracak haberler arıyordu gazetelerde.

En sonunda, öğleden sonra, çok güzel bir güz göğü, yığın yığın özlem ve anı yağdıran bir gök altında, bir bahçede ıssız bir yere oturdu, kalabalıktan uzakta, ordu bandocularının Paris halkına sunduğu konserlerden birini dinleyecekti.

Belki de birçok yıllardan beri, yılda üç yüz altmış beş gün, Tanrı'nın durmamacasına üzerine yığdığı o dostsuz, konuşmasız, neşesiz, sırdaşsız, o ağır günlerden birinin iyice hakedilmiş avuntusu buydu, bu suçsuz ihtiyarın (ya da bu arınmış ihtiyarın) bu küçük "Sefihliği"ydi.

İşte bir başkası daha:

Bir kitle konseri çevresinde itişip duran paryalar kalabalığına evrenselce candan olmasa bile merakla bir bakışla bakmaktan kendimi alamam hiçbir zaman. Orkestra bayram, yengi ya da haz türküleri fışkırtıyor gecenin içinden. Etekler ışıldayarak sürükleniyor; bakışlar kesişiyor; başıboşlar hiçbir şey yapmamış olmanın yorgunluğu içinde, ezgiyi gevşek gevşek tadar gibi yaparak salınıyorlar. Burada yalnız zenginlik var, mutluluk var, kaygısızlık var, yaşamın akışına kapılma hazzını ciğerlere, gönüllere doldurmak var; bir de şurda, en uçtaki tahta perdeye dayanan, yelin keyfine göre beleşten bir ezgi parçası yakalayıp içerdeki kıvılcım kı-

vılcım fırına bakan bu ayaktakımının görünüşü...

Yoksulun gözünde zenginin sevincinin yansıması her zaman ilginç bir şeydir. Ama o gün, işçi ceketleri, alacalar giyinmiş bu halk içinde, soyluluğu çevredeki bayağılıkla göz kamaştırıcı bir karşıtlık oluşturan bir yaratık gördüm ben.

İri etkileyici bir kadındı, görünüşü öylesine soyluydu ki, soylu eski zaman güzellerinin resimleri içinde onun gibisini gördüğümü anımsamıyorum. Gururlu bir erdem kokusu yayılıyordu bütün varlığından. Yüzü hüzünlüydü, zayıftı, üzerindeki yaz giysisiyle tam bir uyarlık içindeydi. Arasına karışıp da görmediği aşağı tabaka gibi o da derin bir gözle bakıyordu ışıklı dünyaya, o da usul usul başını sallayarak dinliyordu.

Eşsiz görüntü! "Hiç kuşkusuz," dedim içimden, "hiç kuşkusuz bu yoksulluk, yoksulluk diye bir şey varsa eğer, iğrenç tutumluluğu kabul etmiyordur; böylesine soylu bir yüz yeter beni haklı çıkarmaya. Bu çevrede neden kalır sanki, kalır da böylesine göz kamaştırıcı bir leke gibi durur?"

Ama yanından merakla geçerken, işin içyüzünü anlar gibi oldum. İri dul, kendisi gibi karalar giymiş bir çocuğun elinden tutuyordu; giriş parası ne kadar önemsiz olursa olsundu, küçük yaratık için gerekli bir şeyi, daha da iyisi, gereksiz bir şeyi, bir oyuncağı satınalmaya yeterdi belki de.

Yürüye yürüye de dönecekti, düşünceler, düşler içinde, yalnız, her zaman yalnız; öyle ya, çocuk gürültücüdür, bencildir, ne yumuşaklık bilir, ne sabır; hayvan gibi, köpek gibi, kedi gibidir, yalnız acılara sırdaş bile olamaz.

XIV

YAŞLI HOKKABAZ

Tatile çıkmış kalabalık dört yana seriliyor, yayılıyor, bol bol eğleniyordu. Cambazların, hokkabazların, hayvan oynatıcıların, gezgin satıcıların belbağladıkları şenliklerden, yılın kötü günlerinin acısını çıkaracak şenliklerden biriydi.

Halk böyle günlerde acıyı, çalışmayı, her şeyi unutur gibi gelir bana; tıpkı çocuklara benzer böyle günlerde. Küçükler için bir tatil günüdür bu, okul korkusunun yirmi dört saatliğine defedilmesidir. Büyükler içinse, yaşamın kötü güçleriyle yapılan savaşta bir ateşkes, evrensel yorgunlukta, evrensel çarpışmada bir soluk alıştır.

Kibar dünyanın insanları bile, düşünceyle ilgili çalışmalarla uğraşanlar bile bu kitle şenliğinin etkisinden güç sıyrılırlar. Bu kaygısızlık havasından kendilerine düşen payı onlar da içlerine çekerler ister istemez. Bana gelince, gerçek bir Parisli olarak, böyle şenlik günlerinde hindiler gibi kabaran bütün o barakaları gözden geçirmeyi hiç kaçırmam.

Zorlu bir yarışmaya girişmişlerdi gerçekten: Bağırıyor, böğürüyor, uluyorlardı. Bir bağırtı, bakır şangırtısı, füze patlaması karışımıdır gidiyordu. Külahları kırmızı kordelalı maskaralar, palyaçolar, yelden, yağmurdan, güneşten sertleşmiş yüzlerini buruşturuyorlardı; etkilerinden kuşku duymayan oyuncuların güveniyle parlak sözler söylüyor, şakalar savuruyorlardı. Molière'in şakalarındaki gibi yüklü ve sağlam bir güldürücülük vardı şakalarında. Kollarının bacaklarının kocamanlığıyla mağrur, orangutanlar gibi alınsız ve kafasız Herküller, bugün için dünden yıkanmış kispetlerinin içinde kurum satmaktaydılar. Periler, prensesler gibi güzel oyuncu kızlar, eteklerini kıvılcımlarla dolduran

fenerlerin ışığı altında zıplıyor, taklalar atıyorlardı.

Işık, toz, sevinç, gürültü olmuştu her şey; kimileri harcıyor, kimileri kazanıyorlardı, harcayan da, kazanan da aynı derecede sevinçliydi. Çocuklar bir çubuk şeker koparabilmek için annelerinin eteğine asılıyor ya da bir tanrı gibi göz kamaştırıcı bir hokkabazı daha iyi görebilmek için babalarının omuzlarına çıkıyorlardı. Dört bir yanda bir kızartma kokusu dolaşıyor, bütün kokuları gölgede bırakıyordu; şenliğin buhuru gibiydi.

Barakalar dizisinin ucunda, en ucunda, sanki utanmış da kendini bütün bu debdebeden sürgün etmiş gibi duran, zavallı bir hokkabaz gördüm; kamburdu, bitkindi, kocamıştı, bir insan yıkıntısıydı, kulübesinin direklerinden birine belini vermişti; kulübesiyse hayvanlığa en yakın vahşinin kulübesinden de düşkündü, akıp tüten iki mumu yokluğunu daha bir iyi aydınlatıyordu.

Her yanda sevinç, kazanç, eğlence; her yanda ertesi gün de bir ekmek yeme güveni; her yanda canlılığın taşkın patlayışı. Burada salt yoksulluk, dehşet tam olsun diye de karşıtlığı sanattan çok yoksulluktan ileri gelen, gülünç paçavralarla gülünç bir kılığa girmiş yoksunluk. Gülmüyordu düşkün adam! Ağlamıyordu, oynamıyor, el kol sallamıyor, bağırmıyor, yalvarmıyordu, ne sevinçli, ne de dertli hiçbir türkü söylemiyordu. Dilsizdi, kımıltısızdı. Her şeyden elçekmişti, vazgeçmişti. Yazgısını tamamlamıştı.

Ama oynak dalgaları soğuk yoksunluğunun birkaç adım ötesinde duran kalabalığa, ışığa, ne derin, ne unutulmaz bir bakışla bakmadaydı! İsterinin korkunç elinin gırtlağımı sıktığını duydum, bu düşmek istemeyen, bu söz dinlemez gözyaşları gözlerimi kamaştırır gibi oldu.

Ne yapmalıydı? Bu pis kokulu karanlıkların içinde, yırtık pırtık perdesinin ardında hangi tuhaflığı, hangi harikayı göstereceğini talihsizden sormak neye yarardı? Aslına bakarsanız, göze de alamıyordum bunu; çekingenliğimin

nedeni belki sizi güldürür ama ben gene de söyleyeyim; gururunu incitmekten korkuyordum. En sonunda, düşüncemi sezeceğini umarak, geçerken tahtalarından birinin üzerine birkaç kuruş bırakmaya karar vermiştim. Ama bu sırada, kim bilir hangi kargaşalığın yol açtığı bir insan dalgası beni uzaklara sürükledi.

Dönüşte bir türlü aklımdan çıkaramıyordum bu görüntüyü, beklenmedik üzüntümü çözümlemeye çalıştım, sonra şöyle dedim kendi kendime: Bir zamanlar kahkahadan kırıp geçirdiği bir kuşaktan artakalmış ihtiyar kalem adamının görüntüsünü gördüm ben; yoksunluk yüzünden, halkın nankörlüğü yüzünden böylesine düşmüş, barakası unutkan kalabalıklarca hor görülmeye başlanmış yaşlı ozanın; dostsuz, ailesiz, çocuksuz yaşlı ozanın görüntüsünü gördüm.

XV

PASTA

Yolculuktaydım. Çevremdeki görünümün dayanılmaz bi. büyüklüğü, dayanılmaz bir soyluluğu vardı. Hiç kuşkusuz ruhuma da bir şeyler geçti ondan. Düşüncelerim havanın hafifliğine eşit bir hafiflilikle uçuşuyorlardı; kin gibi, kutsallıktan yoksun aşk gibi bayağı tutkular, ayaklarımın altından, uçurumların dibinden sıra sıra geçen bulutlar kadar uzak görünüyorlardı şimdi bana; ruhum da beni saran gök kubbe kadar geniş, gök kubbe kadar arı gibiydi; yersel nesnelerin anısı zayıflayıp azalarak geliyordu, uzaktan, çok uzaktan, bir başka dağın yamacından geçen fark edilmez sığırların çıngırak sesleri gibi. Uçsuz bucaksız derinliğiyle kara, ufak, kımıltısız gölün üzerinden bir bulutun gölgesi geçiyordu bazı bazı, gökte uçan bir hava devinin mantosunun yansıması gibiydi. Tümüyle sessiz bir büyük devinimin doğurduğu bu tantanalı, bu ender duyunun içimi korkuyla karışık bir sevinçle doldurduğunu anımsıyorum. Kısacası, çevremi saran coşturucu güzelliğin yardımıyla, kendi kendimle de, evrenle de tam bir barış içinde buluyordum benliğimi; hatta, eksiksiz mutluluğum içinde, her türlü yersel dertlerin tam unutuluşu içinde, insanın doğuştan iyi olduğunu ileri süren gazeteleri pek de gülünç bulmamaya başlamıştım; bu sırada, amansız bedenim isteklerini bir daha yineledi; böylesine uzun bir yokuş çıkmanın doğurduğu yorgunluğu gidermeyi, iştahımı dindirmeyi düşündüm. Büyük bir ekmek parçası, bir meşin kap, bir de o zamanlar turistler için eczanelerde satılan, gerekince karla karıştırılan iksirin şişesini çıkardım cebimden.

Sakin sakin ekmeğimi keserken, çok hafif bir gürültü

üzerine başımı kaldırdım. Önümde üstü-başı paramparça, saçı başı darmadağın, kara, ufak bir yaratık durmadaydı, çöküк, ürkek, yalvarmaklı gözleriyle ekmeğimi yiyordu. Sonra alçak, boğuk bir sesle, içini çeke çeke: *Pasta* sözcüğünü söylediğini duydum! Nerdeyse ak denilebilecek ekmeğime verdiği soylu adı işitince gülmekten kendimi alamadım, bir dilim kesip verdim. Can attığı nesneden gözlerini ayırmadan, ağır ağır yaklaştı; sonra, parçayı eliyle kaparak hızla geriledi, armağanımı gerçekten vermememden ya da birdenbire pişman olmamdan korkuyordu sanki.

Ama tam bu sırada bir başka küçük yabanıl takla attırdı kendisine, kim bilir nereden çıkmıştı, ilk gelene öylesine benziyordu ki, ikiz kardeşi sanılabilirdi. Birlikte yere yuvarlandılar, değerli av için kavga ediyorlardı. Öteki de, beriki de kardeş için ekmeğinin yarısından geçmiyordu. Birincisi küplere binmişti, ikincisini saçlarından yakaladı; o da dişlerini onun kulağına geçirdi, ufak, kanlı bir parçasını da yerli ağzı bir zorlu küfürle yere tükürdü. Pastanın gerçek sahibi küçük pençelerini zorbanın gözlerine sokmaya çalıştı; öteki, bir eliyle savaş ödülünü cebine sokmaya çalışırken, öbür eliyle düşmanını boğmak için bütün gücünü harcadı. Ama yenik düşen kardeş, umutsuzlukla canlanıp doğruluverdi, kafasını var gücüyle midesine indirerek yere yuvarladı yenmişti. Çocuk güçlerinden umulandan çok daha uzun süren çirkin çarpışmayı ne diye anlatmalı? Pasta elden ele dolaşıyor, her an cep değiştiriyordu; ama boyutları da değişiyordu işin kötüsü. En sonunda bitkin, soluk soluğa, kanlar içinde kalıp da kavgayı sürdürmenin olanaksızlığı yüzünden durdukları zaman, savaşmak için de hiçbir neden kalmamıştı; ekmek parçası yok olmuş, içine karıştığı kum taneleri gibi birer kırıntı olup saçılmıştı.

Görünümü sislendirmişti bu gördüklerim, bu küçük adamları görmeden önce ruhumu keyfe getiren durgun sevinç de tümüyle geçmişti; uzun zaman hüzün içinde kaldım,

yineleyip duruyordum: "Ekmeğin *pasta* diye adlandırıldığı, tam bir kardeş kavgası doğuracak kadar ender bir katık olduğu, eşsiz bir ülke varmış demek!"

XVI

SAAT

Çinliler kedilerin gözlerinden okurlar saati.

Bir gün, misyonerin biri, Nankin'in dış mahallelerinde dolaşırken, saatini unuttuğunu fark etti, küçük bir çocuğa saatin kaç olduğunu sordu.

Göksel imparatorluğunun çocuğu ilkin duraladı; sonra düşüncesini değiştirip karşılık verdi: "Şimdi söylerim." Az sonra yeniden belirdi, kollarında kocaman bir kedi tutuyor, gözlerinin içine bakıyordu; duralamadan konuştu: "Tam öğle olmadı daha." Doğru söylüyordu.

Ben de güzel Féline'e, öylesine güzel adlandırılmışa, hem türünün onuru, hem gönlümün övüncü, aklımın kokusu olana doğru eğildiğim zaman, ister gece, ister gündüz olsun, ışıkta olsun, yoğun karanlıkta olsun, tapılası gözlerinin derinliklerinde açık açık saati görürüm, hep aynı saatı, uçsuz bucaksız, görkemli, uzayca büyük, dakika, saniye bölümü de bulunmayan bir saattir; saatler üzerine işlenmemiş, kırıltısız, gene de bir iç çekiş kadar hafif, bir bakış kadar hızlı bir saattir.

Ve bakışım bu güzelim kadran üzerinde dinlenirken, bir can-sıkıcı gelip de rahatımı kaçırırsa, dürüstlükten, hoşgörüden yoksun bir Deha adamı, bir engelleyici İfrit gelip de bana: "Neye bakıyorsun böyle özenle? Bu yaratığın gözlerinde ne arıyorsun? Orda saati mi görüyorsun, savurgan ve tembel ölümlü?" diyecek olursa, hiç duraksamadan verebilirim karşılığını: "Evet, saati görüyorum; vakit Sonsuzluk'tur!"

Ne dersiniz, hanımefendi, gerçekten değerli, sizin kadar şatafatlı bir aşk şiiri değil mi bu? Doğrusunu isterseniz, bu özentili yapıtı örerken o kadar zevk duydum ki, karşılığında hiçbir şey istemeyeceğim sizden.

XVII

SAÇLARDA BİR YARIM KÜRE

Bırak da uzun, uzun, uzun zaman içime çekeyim saçlarının kokusunu, bir kaynağın sularına yüzünü daldıran bir susuz adam gibi yüzümü daldırayım içlerine, kokulu bir mendil gibi elimle sallayayım onları, sallayayım da anılar silkelensin havada.

Saçlarında bütün gördüklerimi, bütün duyduklarımı, bütün işittiklerimi bir bilseydin! Başka insanların ruhu ezgiler üzerinde nasıl dolaşırsa, benim ruhum da koku üzerinde öyle dolaşır.

Yelkenlerle, serenlerle dolu bütün bir düş var saçlarında; meltemi beni güzelim iklimlere, uzayın daha mavi, daha derin olduğu, havanın meyvelerle, yapraklarla, insan derisiyle kokulandığı iklimlere götüren büyük denizler var saçlarında.

Saçlarının okyanusunda, içli türkülerle, her ulustan, güçlü insanlarla, sonsuz sıcaklığın yangelip yattığı, uçsuz bucaksız bir gök üzerinde ince ve karışık yapıları oymalar gibi beliren, biçim biçim gemilerle kaynaşan bir liman görüyorum.

Saçlarının okşamalarında, güzel bir geminin kamarasında, bir divan üstünde geçmiş, çiçek saksılarıyla serinlik verici testiler arasında limanın fark edilmez yalpasıyla ığralanmış uzun saatlerin bezginliğini yeniden buluyorum.

Saçlarının kızgın ocağında, afyonla, şekerle karışmış tütün kokusunu çekiyorum içime; saçlarının gecesinde, sıcak ülke göklerinin sonsuzluğunu parıldar görüyorum; saçlarının ince ince tüylü kıyılarında, katranın, miskin, hindistan-

cevizi yağının birbirine karışmış kokularıyla sarhoş oluyorum.

Bırak da uzun uzun ısırayım ağır, kara örgülerini. Ele avuca sığmaz, ferman dinlemez saçlarını dişlediğim zaman, anıları yer gibi oluyorum.

XVIII

YOLCULUĞA ÇAĞRI

Çok güzel bir ülke, bir bolluk ülkesi varmış, öyle derler, o ülkeyi eski bir dostla görmeyi kuruyorum. Bizim Kuzey'in sislerine gömülmüş, eşsiz bir ülke, batının doğusu, Avrupa'nın Çin'i denilebilecek bir ülke, sıcak gönül, deli gönül öylesine işlemiş orayı, ustalıkla yetiştirilmiş,zarif bitkileriyle öylesine sabırla, inatla süslemiş.

Gerçek bir bolluk ülkesi, her şeyin güzel, zengin, sakin, dürüst olduğu; lüksün düzen içinde kendi yansımasını görmek zevkini tattığı; yaşamın bereketli olduğu, ciğerlere çekilmesinin tat verdiği; karışıklık, gürültü ve beklenmediğin yer bulamadığı; mutluluğun sessizlikle birleştiği; yemeklerin bile hem şiirsel, hem yağlı, hem kışkırtıcı olduğu bir ülke; her şeyi size benzeyen bir ülke, sevgili meleğim.

Soğuk yokluklarda yakamıza yapışan bu ateşli hastalığı, bu bilinmeyen ülkenin özlemini, bu merak bunaltısını bilir misin? Sana benzeyen bir yer var, her şeyin güzel, zengin, sakin ve dürüst olduğu, deli gönlün bir Batı Çin'i kurup süslediği, yaşamı ciğerlere çekmenin tat verdiği, mutluluğun sessizlikle birleştiği bir yer. Gidip orda yaşamalı, gidip orda ölmeli işte!

Evet, gidip orda soluk almalı, düşlere dalmalı, duyuların sonsuzluğuyla uzatmalı saatleri. Bir ezgici *Valse çağrı*'yı yazdı; sevilen kadına, gönül bacısına sunulacak *Yolculuğa Çağrı*'yı kim yazacak?

Evet, işte o havada güzel olurdu yaşamak, orda, daha ağır saatlerin daha çok düşünce kapsadıkları, saatlerin mutluluğu daha derin, daha anlamlı bir tantanayla çaldıkları yerde.

Işıltılı panoların ya da koyu bir zenginlikte, yaldızlı meşinlerin üzerinde, rahat, zengin, derin resimler yaşar sessizce kendilerini yaratan sanatçıların ruhları gibi. Yemek odasını ya da salonu renk renk eden batan güneşler, güzel kumaşlardan ya da kurşunun sayısız bölmelere ayırdığı, yüksek, nakışlı pencerelerden süzülüp de gelirler. Mobilyalar geniş, tuhaf, gariptirler, ince ruhlar gibi kilitlerle, gizlerle donanmışlardır. Orada aynalar, madenler, kumaşlar, çiniler, kuyumcu işleri, dilsiz ve gizemli bir senfoni çalarlar gözler için; sonra bütün nesnelerden, bütün köşelerden, çekmecelerin aralıklarından, kumaşların kıvrımlarından eşsiz bir koku, bir Sumatra *gene-gelin*'i dağılır, evin ruhu gibidir.

Gerçek bir bolluk ülkesi, diyorum sana, her şeyin güzel bir bilinç gibi, çok güzel bir mutfak gibi, görkemli bir kuyumcu işi gibi, alacalı bir mücevher gibi zengin, temiz, parlak olduğu bir ülke! Dünyanın gömüleri oraya akar, dünyayı hak etmiş, çalışkan bir adamın evine akar gibi. Sanatın Doğa'dan üstün olması gibi, bütün ülkelerden üstün, eşsiz bir ülke. Sanat Doğayı yeniden, düşle düzenler, düzeltir, güzelleştirir, yeniden döker, orası da öyledir.

O bahçıvanlık simyacıları araştırsınlar, arasınlar daha, durmadan geriletsinler mutluluklarının sınırlarını! Hırslarından doğmuş sorunlarını çözecek olana altmış bin, yüz bin florin vereceklerini söylesinler! Ben *kara lalemi, mavi yıldız çiçeğimi* buldum.

Eşsiz çiçek, yeniden bulunmuş lale, başka anlamlar taşıyan yıldızçiçeği, orada, o öylesine sakin ve dalgın ülkede yaşamalı, orada çiçek açmalı, değil mi öyle? Kendi benzerliğin içinde çerçevelenemez misin, mistiklerin deyimiyle, kendi uyumunda yansıyamaz mısın?

Düşler! Hep düşler! Ruh ne kadar hırslı, ne kadar inceyse, düşler gerçekleşebilecek olandan o kadar uzaklaşırlar. Her insan kendine yetecek ölçüde afyon taşır içinde, durmamacasına yenilenen bir afyon. Hem doğumdan ölüme

kadar, olumlu ergiyle, başarılı ve kararlı eylemle dolmuş kaç saatimiz vardır? Aklımın çizdiği bu tabloda, sana benzeyen bu tabloda yaşayacak mıyız bir gün, bir gün bu tabloya geçecek miyiz?

Bu gömüler, bu eşyalar, bu lüks, bu düzen, bu kokular, bu mucizemsi çiçekler, sensin. Bu büyük ırmaklar, bu durgun kanallar da sensin. Götürdükleri o baştan başa zenginlik yüklü, o üzerlerinden tekdüze gemici türküleri yükselen kocaman gemiler düşüncelerimdir, uyuyan ya da göğsünde yuvarlanan düşüncelerim. Sonsuzluk denilen denize doğru götürüyorsun onları usul usul, bir yandan da güzel ruhunun duruluğunda göğün derinliklerini yansıtıyorsun. Gemiler dalgalardan yorgun düşmüş, ağızlarına kadar doğu ürünleriyle dolup ana limana dönerlerken de benim düşüncelerimdirler, zenginleşip Sonsuzluk'tan gene sana dönen düşüncelerim.

XIX

YOKSULUN OYUNCAĞI

Zararsız bir oyalanma düşüncesi vermek istiyorum. Suçtan uzak eğlenceler öyle azdır ki!

Sabahları yollarda başıboş dolaşmak kararıyla evden çıktığınız zaman, birer kuruşluk ufak oyuncaklarla doldurun ceplerinizi — bir tek iple oynayan dümdüz soytarı gibi, örsünü döven demirci gibi, atı düdük kuyruklu binici gibi — meyhanelerde, ağaç diplerinde karşılaştığınız, bilinmedik, yoksul çocuklara armağan edin bunları. Gözlerinin alabildiğine büyüdüğünü göreceksiniz. Almaya cesaret edemeyeceklerdir ilkin, mutluluklarından kuşku duyacaklardır. Sonra elleri armağanı çabucak kapıverecek, sonra da kaçacaklardır, insandan sakınmasını öğrenmiş olan, verdiğiniz şeyi götürüp uzakta yiyen kediler gibi.

Bir yol üstünde, güneş vurmuş bir güzel şatonun aklığı beliren geniş bir bahçenin parmaklığı ardında, pek süslü bir kır giysisi giymiş, kanlı canlı, güzel bir çocuk duruyordu.

Lüks, kaygısızlık, alışılmış zenginlik görünümü, bu çocukları öylesine güzelleştirir ki, orta hallilerin, yoksulların çocuklarının hamurundan değil de başka bir hamurdan yapılmışlar sanır insan.

Yanında, otlar üzerinde kendisi kadar taze, cilalı, yaldızlı, kırmızı giysili, tüylerle, boncuklarla kaplı, çok güzel bir oyuncak duruyordu. Ama güzel oyuncağıyla ilgilendiği yoktu çocuğun, baktığı şey de şuydu:

Parmaklığın öbür yanında, yolda, dikenler, ısırganlar arasında bir başka çocuk vardı, kirliydi, cılızdı, islenmiş gibiydi, usta bir gözün bir arabacı cilası altında eşsiz bir resim bulması gibi, yansız bir göz de bu parya-yumurcağın

güzelliğini sezebilirdi, ama yoksulluğun tiksindirici pasından temizlenmesi gerekirdi.

İki dünyayı, büyük yol ile şatoyu birbirinden ayıran bu simgesel demir çubuklar ardından, yoksul çocuk zengin çocuğa kendi oyuncağını gösteriyor, o da bunu ender bulunur, bilinmedik bir nesne gibi, doymak bilmez gözlerle inceliyordu. Pasaklı cocuğun parmaklıklı bir kutuda kızdırdığı, oynattığı, sarstığı bu oyuncak, canlı bir fareydi! Ana babası, tutumluluktan olacak, yaşamın ta içinden çıkarmışlardı oyuncağı.

Ve iki çocuk, aklıkları birbirlerine eşit dişlerle, kardeşçe gülüyorlardı birbirlerine.

XX

PERİLERİN ARMAĞANLARI

Periler büyük toplantılarını yapıyorlardı, son yirmi dört saat içinde dünyaya gelmiş bebekler arasında armağan dağıtımını gerçekleştireceklerdi.

Yazgının bütün bu eski, bu kaprisli Bacıları, sevincin ve acının bütün bu garip Anaları son derece çeşitliydiler: Kimilerinin kederli, asık yüzlü bir görünüşü vardı, kimileri de şen şakrak, alaycıydılar; kimileri gençti, her zaman genç olmuşlardı; kimileri ihtiyardı, her zaman ihtiyar olmuşlardı.

Perilere inanan bütün babalar gelmişlerdi, bebeklerini de getirmişlerdi kollarında.

Armağanlar, Yetenekler, iyi Rastlantılar, karşı durulmaz Durumlar ,bir armağan dağıtımında kürsü üstüne konulan ödüller gibi yığılmıştı kurulun yanına. Buradaki ayrılık, Armağanların bir çabanın karşılığı olan birer ödül değil de, daha yaşamamış olana gösterilen birer lütuf, alın yazısına yön verebilecek, mutluluk kadar yıkımın da kaynağı olabilecek birer lütuf olmasıydı.

Zavallı Perilerin işleri başlarından aşkındı; istekliler çok kalabalıktı çünkü, sonra Tanrı ile insan arasında yer alan varlıklar da bizim gibi Zamanın ve sonsuz çocuklarının, Günlerin, Saatlerin, Dakikaların, Saniyelerin korkunç yasasına uyarlardı.

Gerçekten, bir görüşme gününde bakanlar kadar, ulusal bir bayramın karşılıksız azatlar getirdiği günlerde Mont-de-Piété görevlileri kadar şaşkındılar. Hatta, sabahtan beri duruşmada bulunup da akşam yemeğini, aileyi, sevgili terliklerini düşünmekten kendilerini alamayan insan yargıçlar gibi, zaman zaman saatin ibresine de baktılar sanı-

yorum. Doğaüstü adalette bile biraz acele ve rastlantı olduktan sonra insan adaletinin de bazı bazı böyle olmasına şaşmayalım. Bizler de haksız birer yargıç oluruz yoksa.

O gün de bazı saçmalıklar yapıldı bu yüzden, ama Perilerin belirgin, değişmez huyu önlemden çok kapris olduğu için, bu saçmalıkları garip saymak yersiz olurdu.

Böylece serveti mıknatıs gibi çekme gücü, çok zengin bir ailenin biricik varisine bırakıldı, çocukta yaşamın gözle görülür servetlerine karşı hiçbir hırs bulunmadığı gibi, her türlü yardımseverlik duygusundan da yoksun olduğundan, ilerde milyonlarıyla pek sıkıcı durumlara düşebilirdi.

Güzellik aşkı ile Şiir gücü de böylece kederli bir kopuğun, bir taşocağı işçisinin oğluna verildi, adam baş belası çocuğunun yeteneklerini hiçbir biçimde destekleyemez, gereksinmelerini de karşılayamazdı.

Bu törenlerde dağıtılanın değiştirilemeyeceğini, bir armağanın geri çevrilemeyeceğini söylemeyi unuttum.

Bütün Periler angaryanın bittiğini sanarak kalkıyorlardı; bu insan parçalarına atılacak hiçbir armağan, hiçbir ödül kalmamıştı çünkü; bu sırada adamın biri, sanırım zavallı, ufak bir satıcı, ayağa kalktı, kendisine en yakın Perinin renk renk buhardan yapılmış giysisine yapışarak haykırıverdi:

"Ne o! bayan! bizi unuttunuz galiba! benim çocuğum var daha! Boş yere gelmedik ya."

Peri güç duruma düşmüş olabilirdi; hiçten başka bir şey kalmamıştı çünkü. Ama Periler, Yeraltı Cüceleri, Hava Perileri, Su Perileri gibi insan dostu olan, çoğu zaman da kendilerini onun tutkularına uydurmak zorunda kalan, ele gelmeyecek kadar ince, tanrısal varlıkların doğaüstü dünyasında, binde bir uygulanmakla birlikte, çok iyi bilinen bir yasayı anımsadı, — böyle bir durumda, yani armağanlar tükenince, hemen oracıkta, bir armağan yaratacak düş gücü varsa, periyi bir armağan daha, fazladan ve olağanüstü bir

armağan daha vermeye yetkili kılar yasayı.

İyi Peri de böylece,periliğine yaraşır bir güvenle,"Senin oğluna... senin oğluna da... *Beğenilme vergisini* veriyorum!" dedi.

"Ama nasıl beğenilmek! beğenilmek, ha?... neden beğenilmek?" diye sordu küçük dükkâncı inatla, Uyumsuzluk mantığına kadar yükselecek güçte olmayan, şu orta-malı mantık yürütücülerden biri olmalıydı.

"Çünkü! Çünkü!" diye yanıtladı Peri öfkeyle, ona sırtını döndü, sonra da arkadaşlarının arasına katıldı, şöyle diyordu onlara: "Şu küçük, kendini beğenmiş Fransız'a ne dersiniz, her şeyi anlamak istiyor, oğluna en iyi armağanı kopardıktan sonra bile soru sormaya, Tartışılmaz'ı tartışmaya kalkıyor?"

XXI

YOLDAN ÇIKIŞLAR YA DA EROS, LOTUS VE ÜN

Görkemli iki Şeytan'la onlar kadar olağanüstü bir dişi Şeytan, dün gece merdivenlerden yukarı çıktılar. Cehennem'in uyuyan adamın zayıflığından yararlanıp onunla gizlice bağlantıya geçtiği gizemli merdivenden. Gelip önümde durdular kurumlu kurumlu, bir peyke üzerindeymiş gibi ayaktaydılar. Gecenin yoğun karanlığı önünde beliren bu üç kişiden kükürtsü bir parıltı yayılıyordu. Öyle mağrur, öyle buyurgan bir görünüşleri vardı ki,her üçünü de gerçek Tanrı sandım ilkin.

Birinci Şeytan'ın yüzünden cinsi belli olmuyordu, bedeninin çizgilerinde de eski Baküs'lerin gevşekliği vardı. Renkleri karanlık ve belirsiz, güzel, bitkin gözleri, hâlâ fırtınanın ağır gözyaşlarıyla yüklü mor menekşelere benziyorlardı, aralık dudakları da güzel kokular yayan, sıcak buhurdanlara; her iççekişinde mis kokulu böcekler parıldıyor, soluğunun sıcaklığıyla uçuşuyorlardı.

Kırmızı gömleğinin çevresine pırıl pırıl bir yılan sarılmıştı kuşak gibi, kor gözlerini duygusuzca ona çeviriyordu. Parlak bıçaklar, cerrah araçları asılmıştı bu canlı kuşağa, aralarında uğursuz içkilerle dolu şişeler vardı. Sağ elinde bir başka şişe tutmaktaydı, parlak, kırmızı bir şey vardı içinde, etiketinde de şu garip sözcükler: "İçin, benim kanımdır bu, çok iyi bir güç iksiridir"; sol elinde bir keman tutmaktaydı, hazlarını, acılarını şakımasına, şeytanların toplantı gecesinde çılgınlığı herkese yaymasına yarıyor olmalıydı.

İncecik topuklarında, kırılmış bir altın zincirin birkaç halkası sürüklenmekteydi, bundan doğan rahatsızlık yü-

zünden gözlerini yere dikmek zorunda kaldı mıydı ayaklarının iyi işlenmiş taşlar gibi parlak ve düz tırnaklarını gururla seyrediyordu.

İçlerinden sinsi bir sarhoşluk akan, avutulamayacak kadar üzgün gözleriyle bana baktı, sonra da türkülü bir sesle: "İstersen, istersen, ruhların efendisi yaparım seni, canlı maddenin efendisi olursun, heykeltraşın kuma egemen olamayacağı ölçüde egemen olursun ona; kendini başkasında unutmak üzere kendi kendinden çıkmanın, başka ruhları kendi ruhunla karıştıracak kadar kendine çekmenin durmadan yenilenen hazzını tadarsın," dedi.

Ben de şöyle karşılık verdim: "Eksik olma! Benim zavallı benliğimden de aşağı yaratıkları ne yapayım? Kendimi anımsamaktan biraz utanç duysam bile, hiçbir şeyi unutmak istemiyorum; hem de, ihtiyar canavar, gizemli bıçakların, kuşkulu şişelerin ve ayaklarına vurulmuş zincirler dostluğunun olumsuzluğunu oldukça açık bir biçimde gösteren birer simge. Armağanların senin olsun."

İkinci Şeytan'da ne o hem acıklı, hem de güleç görünüş, ne o sokulgan, o kibar tavırlar vardı, ne de o ince, o hoş kokulu güzellik. Gözsüz, iri yüzlü, geniş mi geniş bir adamdı, ağır karnı kalçaları üzerine taşıyordu, bütün derisi yaldızlıydı, üzerinde birer döğme gibi, evrensel düşkünlüğün sayısız durumlarını belirten, oynak resimler vardı. Kendi istekleriyle bir çiviye asılan, sıska mı sıska, küçük adamlar vardı; yalvaran gözleri sadakayı titrek ellerinden de iyi isteyen, biçimsiz, cılız cüceler vardı, gücü bitmiş memelerine yapışmış düşük çocuklar taşıyan, yaşlı kadınlar vardı. Daha birçok kimseler vardı.

İri Şeytan yumruğuyla kocaman karnına vuruyordu, uzun, çınıltılı bir maden sesi çıkıyordu o zaman, sayısız insan seslerinden doğan ,belirsiz bir inilti biçiminde bitiyordu. Bozuk dişlerini saygısızca göstererek budala bir gülüşle gülüyordu, bütün ülkelerde, kimi insanlar karınlarını fazlasıyla doyurunca nasıl gülerlerse öyle.

O da bana: "Her şeyi elde edeni, her şeye bedel olanı, her şeyin yerini tutanı verebilirim sana!" dedi. Sonra o canavar karnını dövdü, kaba sözünü karnının yankısı açıkladı.

Tiksintiyle başımı çevirdim, "Ergiye ulaşacağım diye hiç kimsenin yokluğa düşmesini istemem," diye karşılık verdim, "hüzünlü bir yoksunluk istemem, o duvar kâğıtlarındaki gibi derinin üstüne çizilmiş bütün o mutsuzlukları istemem."

Dişi Şeytan'a gelince, ilk bakışta onda garip bir çekicilik bulmadığımı söylersem, yalan söylemiş olurum. Bu çekiciliği tanımlamak için, onu artık yaşlanmaya yüz tutan, ama yaşlanmayan, güzellikleri de yıkıntıların içe işleyen büyüsünü saklayan, çok-güzel kadınların çekiciliğinden başka hiçbir şeyle karşılaştıramam. Hem kurumlu, hem de kırık-dökük bir görünüşü vardı, gözleri yorgundu ama büyüleyici bir güçle doluydu. Beni en çok etkileyen, sesindeki gizem oldu, en tatlı, en yüksek kadın seslerinin anısını buluyordum bu seste, biraz da durmamacasına içkiyle yıkanmış gırtlakların kısıklığını.

"Gücümü tanımak ister misin?" dedi sahte tanrıça, sevimli, aykırı bir sesi vardı. "Dinle öyleyse."

Kocaman bir borazan aldı ağzına. İki ucu da kursaklı bir düdük gibiydi borazanın, üzerine evrenin bütün gazetelerinin başlıkları sarılmıştı. Bu borazanın içinden adımı haykırdı, uzayda yüz bin gök gürlemesinin gümbürtüsüyle yol aldı adım, en uzak gezegenin yankısıyla yankılanıp geri geldi.

"Hay Allah!" dedim, büyülenmiş gibiydim, "işte bu çok iyi bir şey!" Ama baştan çıkarıcı, erkeksi kadını daha özenli bir biçimde inceleyince, onu tanır gibi oldum, tanıdığım bazı kopuklarla kadeh tokuşturduğunu görmüşüm gibime geliyordu. Bakırın boğuk sesi de bir fahişe borazanın bir anısını getirdi kulaklarıma.

Bunun için, bütün horgörümle karşılık verdim: "De-

fol! Adlarını ağzıma almak istemediğim bazı kimselerin kapatmasıyla evlenecek adam değilim ben."

Böyle cesurca bir el çekişten sonra gururlanmak hakkımdı elbette. Ama yazık ki uyandım, bütün gücüm uçup gitti o zaman. "Bu kadar kuşkulu davranmak için, iyiden iyiye sızmış olmam gerekirdi gerçekten de," dedim kendi kendime. "Ah! uyanıklığımda gelebilselerdi, böyle kılı kırk yarmazdım."

Sonra yüksek sesle seslendim onlara, beni bağışlasınlar diye yalvardım, lütuflarına ermek için ne kadar alçalmam gerekirse o kadar alçalmaya hazır olduğumu söyledim; ama onları çok kırmıştım anlaşılan, bir daha gelmediler.

XXII

AKŞAMIN ALACAKARANLIĞI

Akşam oluyor. Günün çalışmalarıyla yorulmuş zavallı kafalarda büyük bir rahatlayış başlıyor; alacakaranlığın yumuşak ve bulanık renklerine bürünüyor şimdi düşünceleri.

Ama akşamın saydam bulutları arasından, dağın tepesinden balkonuma, bir sürü ayarsız çığlıktan oluşmuş bir uluma gelmekte, uzam hüzünlü bir uyuma dönüştürüyor bunu, yükselen bir gelgitin ya da uyanan bir fırtınanın uyumu sanki.

Akşam olunca da yatışamayan, tıpkı baykuşlar gibi, gecenin gelişini de bir gürültü patırtı belirtisi sayan talihsizler kimlerdir? Bu acı haykırış dağın tepesindeki kara düşkünler evinden gelmekte bize; akşam, yukardan yel esti mi, sigaramı tüttürerek, her penceresi: "Şimdi huzur var burada; aile sevinci var!" diyen evlerle kaplanmış uçsuz bucaksız vadinin dinlenişini seyrederken, bu cehennem uyumları taslağının karşısında şaşırmış düşüncemi ığralayabilirim.

Alacakaranlık delileri kışkırtır. - Bir zamanlar iki dostum vardı, alacakaranlık iyice hasta ederdi onları. Biri o zaman bütün dostluk ve incelik bağlarını bilmezlikten gelir, ilk önüne çıkana vahşiler gibi kötü davranırdı. Çok güzel bir piliçi bir başgarsonunun başına fırlattığını gördüm. İçinde kim bilir nasıl küçük düşürücü bir hieroglif gördüğünü sanıyordu. Akşam, o derin hazların öncüsü, onun için en tatlı şeylerin bile tadını kaçırıyordu.

Öteki, o kırılmış hırslı, gün alçaldıkça daha hırçın, daha somurtkan, daha alaycı olurdu. Gündüzleri hoşgörür, toplum için yaşayabilir bir insanken, akşam oldu mu insafsızlaşıverirdi; alacakaranlık hastalığı yalnız başkaları üzerin-

de değil, kendi kendisi üzerinde de gösterirdi kudurgan etkisini.

Biri, karısını, çocuğunu tanıyamayan bir deli olarak öldü; ikincisine gelince, sürekli bir huzursuzluğun kaygısını taşıyor içinde, cumhuriyetlerin, prenslerin verebileceği en büyük onurlarla da taçlandırılsa, alacakaranlık onda gene uydurma seçkinliklerin yakıcı arzusunu uyandırır sanıyorum. Onların beynini karanlıklarla dolduran gece, benimkinde ışık yakar; aynı nedenin birbirine karşıt iki etki uyandırması ender bir şey değildir ya, bu iş bende merak gibi, telaş gibi bir şeyler uyandırır hep.

Ey gece! ey serinlik getiren karanlıklar! benim için bir iç bayramın belirtisisiniz siz, siz bir bunaltıdan kurtuluşsunuz! Ovaların yalnızlığında, bir başkentin taşlık labirentlerinde, yıldızların ışıldayışı, fenerlerin parlayıverişi, siz tanrıça Özgürlüğün şenlik fişeğisiniz!

Alacakaranlık, ne kadar tatlı, ne kadar yumşaksınız! Gecenin yengin baskısı altında günün can çekişmesi gibi hâlâ ufukta sürüklenen pembe parıltılar, batının son parıltıları üzerinde kırmızı ve donuk lekeler bırakan şamdan ateşleri, görünmez bir elin Doğunun derinliklerinden çektiği ağır örtüler, yaşamın en önemli saatlerinde insan yüreğinde çarpışan karışık duygulara öykünüyor.

Şu garip oyuncu giysilerinden biri sanki, koyu renkli,saydam tülü, kara bugün altında beliren tatlı geçmiş gibi, parıl parıl bir eteğin azalmış güzelliklerini sunuyor; üzerine serpilmiş, altın, gümüş titremeli yıldızlar da ancak Gecenin derin yası altında güzel yanan düş ateşlerinin yerini tutuyor.

XXIII

YALNIZLIK

İnsansever bir gazeteci, yalnızlığın insana iyi gelmediğini söyler bana; düşüncesine kanıt olarak da, bütün dinsizler gibi, din bilginlerinin sözlerini ileri sürer.

Şeytan'ın daha çok kurak yerlerde dolaştığını, cinayet ve şehvet azgınlığının da yalnızlıklarda çok iyi tutuştuğunu bilirim. Ama bu yalnızlığın ancak onu tutkularıyla, düşleriyle dolduran, yoldan çıkmış başıboş ruh için tehlikeli olması da olanaklı.

En büyük zevki bir kürsünün, bir tribünün yukarısından konuşmakta bulan bir geveze için, Robinson'un adasında deli olma tehlikesinin çok büyük olduğu söz götürmez. Gazetecimden Crusoé'nin gözüpek erdemlerini istemiyorum, ama yalnızlık ve gizem tutkunlarını suçlamıyor mu diye düşünüyorum.

Çenesi düşük ırklarımızda öyle kimseler vardır ki, Santerre'in borazanlarının uygunsuz bir zamanda sözlerini kesme korkusu olmadan, darağacının tepesinde zorlu bir söylev çekmelerine izin verilse, ölüm cezasını daha rahat benimseyebilirler.

Acımam onlara, çünkü başkalarının sessizlikten, içe kapanıştan aldıkları hazzı onlar da söylev taşkınlıklarından alırlar, anlarım bunu; ama onları küçümserim.

Her şeyden önce lanetli gazetecim beni bıraksın da gönlümce eğleneyim isterim. Bir ermiş havasıyla, "Sevinçlerinizi paylaşmak gereksinimini hiç mi duymazsınız?" diyor bana. Görüyor musunuz usta kıskancı! Kendi sevinçlerini küçümsediğimi biliyor, gelip benim sevinçlerime de burnunu sokuyor, iğrenç oyunbozan!

La Bruyère bir yerlerde: "Yalnız olamamak gibi büyük bir mutsuzluk!" der, kendi kendilerine katlanamamaktan korkarak kalabalıkta kendilerini unutmaya koşanları uyandırmak ister sanki.

Bir başka bilge, yanılmıyorsam Pascal da "Nerdeyse bütün dertler odamızda kalmayı bilemememizden geliyor başımıza" der, böylece, içe-kapanış hücresinde, mutluluğu devinmede, bir de yüzyılımızın deyimiyle *kardeşçil* diye adlandırabileceğim bir fuhuşta arayanları getirir usumuza.

XXIV

TASARILAR

Büyük, ıssız bir bahçede dolaşıyor, kendi kendine söyleniyordu: "Güzel bir akşam havasında, büyük çiçeklikler, havuzlar karşısında, karışık, şatafatlı bir saray giysisi içinde bir sarayın mermer basamaklarından inişi ne güzel olurdu! Çünkü doğuştan bir prenses havası var onda."

Daha sonra, bir sokaktan geçerken, bir gravürcü dükkânının önünde durdu, bir kartonda bir sıcak ülke görünümü sunan bir estamp buldu: "Hayır, onun o güzel yaşamı bir sarayda benim olsun istemezdim," dedi içinden. *"Kendi evimizde* olmazdık orda. Hem altınlarla kalbura dönmüş duvarlarda onun resmini asacak yer bulunmazdı; o debdebeli salonlarda içli-dışlı olunabilecek bir köşe yoktur. Hiç kuşku yok, yaşamımın düşünü gerçekleştirmek için *burda* oturmamız gerekirdi."

Gözleriyle gravürün ayrıntılarını incelerken düşüncesini hep sürdürüyordu: "Deniz kıyısında, güzel bir tahta kulübe, adlarını unuttuğum, bütün bu garip ve parlak ağaçlarla sarmaşdolaş.... havada, mestedici , anlatılmaz bir koku..., kulübede zorlu bir gül ve misk kokusu...daha ötede küçük toprağımızın ardında, dalgalarda sallanan serenlerin uçları... çevremizde, serin hasırlarla, başa vuran çiçeklerle süslenmiş, perdelerden süzülüp de gelen bir pembe ışıkla aydınlanmış, ağır, karanlık bir ağaçtan yapılmış, portekiz rokokosu tarzında ender sedirlerle döşenmiş odamızın (orda hafiften afyonlu tütün tüttürerek dinlenirdi, öyle sakin, öyle kaygısız) ötesinde, verandanın ötesinde, ışıktan sarhoş kuşların şamatası, küçük zenci kızların cıvıltısı..., geceleri de, düşlerime eşlik etsinler diye, ezgili ağaçların dertli

türküsü, içli filaoslar! Evet, işte *buydu* benim aradığım ortam. Sarayı ne yapayım ben?"

Sonra, daha ilerde, büyük bir caddeden geçerken, tertemiz bir han gördü, alaca perdelerle süslenmiş bir penceresinden iki güleç baş sarkıyordu. "Düşüncem büyük bir serseri galiba," deyiverdi kendi kendine, "öyle ya, bu kadar yakınımda bulunanı aramak için o kadar uzaklara gidiyor. Zevk ve mutluluk, karşımıza çıkan ilk handadır, haz alanında pek verimli olan rastlantı hanında. İyi bir ateş, parlak çiniler, iyi kötü bir çorba, sert bir şarap, biraz sertçe ama serin çarşaflı, çok geniş bir yatak; bundan iyisi olur mu?"

Sonra, dışardaki yaşamın uğultularının Bilgeliğin öğütlerini bastıramaz olduğu saatte, yalnız başına evine dönerken, "Bugün düşümde üç evim oldu," dedi kendi kendine, "üçünde de aynı zevki buldum. Ruhum böyle rahat ça dolaştıktan sonra, yer değiştirsin diye neden zorlayayım bedenimi? Tasarı da tek başına yeterli bir ergi nasıl olsa, tasarıları gerçekleştirmeye ne gerek var?

XXV

GÜZEL DOROTHEE

Güneş dimdik, korkunç ışığıyla eziyor kenti; kumlar göz kamaştırıcı, deniz de ışıldıyor. Şaşkın dünya gevşek gevşek çöküyor, uyku kestiriyor, yarı-uyanık uyuyana hiç oluşunun hazlarını tattırtan bir tür tatlı ölüm olan bir uyku.

Bu sırada Dorothée ıssız sokakta ilerliyor, güneş gibi güçlü ve mağrur. Uçsuz bucaksız gök altında tek canlı o bu saatte, ışık üzerinde parlak, kara bir leke oluşturuyor.

İlerliyor, alabildiğine ince gövdesini alabildiğine geniş kalçaları üzerinde gevşekçe sallayarak. Açık pembe ipek giysisi, derisinin karanlıkları üzerinde keskinlikle beliriyor, uzun boyuna, girintili sırtına, çıkık boynuna kalıp gibi oturuyor.

Kırmızı şemsiyesi ışığı süzüp de geçiriyor, yansımalarının kanlı boyasını düşürüyor yüzüne.

Nerdeyse mavi, gür saçlarının ağırlığı nazik başını geriye doğru çekiyor, gururlu ve tembel bir görünüş veriyor ona. Ağır küpeleri ufacık kulaklarında gizli gizli cıvıldıyor.

Zaman zaman, deniz meltemi, dalgalanan eteğinin ucunu kaldırıyor, parlak ve çok güzel bacağını gösteriyor; Avrupa'nın müzelere kapattığı mermer tanrıçaların ayaklarından farksız ayakları, ince kuma olduğu gibi işliyor biçimini. Çünkü Dorothée öylesine yosma ki, hayranlık uyandırma hazzı azatlanmış kadın gururunu yeniyor, özgür olmasına karşın yalınayak yürüyor.

Böylece ilerliyor, uyumla, yaşama mutluluğuyla dolu, ak bir gülümseyişle gülümseyerek, uzakta, çok ötelerde, güzelliğini yansıtan bir ayna görür gibi.

Yakıcı güneş altında köpeklerin bile inledikleri saatte,

tunç gibi soğuk, güzel,tembel Dorothée'yi hangi zorlu neden yürütüyor böyle?

Çiçeklerle, hasırlarla masrafsız, hem de kusursuz bir kadın odası olan, güzelce düzenlenmiş küçük kulübesini ne diye bıraktı? Yüz adım ötede kıyıyı döven deniz kararsız düşlerine güçlü ve tekdüze bir biçimde eşlik ederken, içinde pirinçli, safranlı bir yengeç yahnisi pişen demir tencere avludan çekici kokular yollarken, oturup sigara tüttürmeye, yelpazelenmeye, büyük tüy yelpazelerinin aynasında kendi kendini seyretmeye bayılırken ne diye ayrıldı kulübesinden?

Ünlü Dorothée'nin sözünü uzak kıyılarda, arkadaşlarından duymuş bir genç subayla buluşacak belki. Basit yaratık ondan da kendisine bir Opera balosunu anlatmasını rica edecek, oraya da kocamış Cafrine'lerin bile sevinçten sarhoş olup azdıkları pazar danslarına gidildiği gibi yalınayak gidilip gidilemeyeceğini soracak; bir de bütün Paris dilberlerinin kendisinden daha güzel olup olmadıklarını.

Dorothée'ye herkes hayrandır, herkes üzerine titrer Dorothée'nin şimdiden olgun, çok da güzel olan on bir yaşındaki bacısının bedelini verip geri alabilmek için kuruş kuruş para biriktirmek zorunda olmasa, büsbütün mutlu da olurdu! Kuşkusuz bunu da başaracak iyi Dorothée; çocuğun sahibi çok cimri, liraların güzelliğinden başka bir güzelliği anlayamayacak kadar cimri!

XXVI

YOKSULLARIN GÖZLERİ

Ya! bugün sizden neden nefret ettiğimi bilmek istiyorsunuz demek. Hiç kuşkusuz, sizin anlamanız benim açıklamamdan çok daha güç olacak; çünkü, bana kalırsa siz, karşılaşılabilecek kadın duyarsızlığının en güzel örneğiniz.

Uzun bir gün geçirmiştik birlikte, bana kısa görünmüştü. Söz vermiştik birbirimize, bütün düşüncelerimiz bir olacaktı, ruhlarımız tek bir ruh olacaktı bundan böyle; bütün insanlarca kurulup da hiçbirince gerçekleştirilememiş olması bir yana, hiçbir özdenliği bulunmayan bir düş işte.

Akşam, biraz yorgundunuz, hâlâ molozlarla dolu olan, tamamlanmamış parıltılarını şimdiden şanla gösteren, yeni bir bulvarın köşesindeki yeni bir kahvenin önüne oturmak istediniz. Kahve ışıl ışıldı. Havagazı da bir başlangıcın bütün canlılığını gösteriyor, aklıkla gözleri kör eden duvarları, gözler kamaştıran, geniş aynaları, çubukların, kornişlerin yaldızlarını, boyunlarından bağlı köpeklerin götürdükleri tombul yanaklı maiyet beyzadelerini, yumruklarına konmuş atmacaya gülen hanımları, başlarının üstünde meyveler, yemekler, av etleri taşıyan tanrıçaları, peri kızlarını, kollarını uzatıp Bavyeralı kadınlara küçük testiyi sunan Hébes'leri, Ganymedes'leri, sorguçlu aynaların iki renkli dikili taşını, kısacası, pisboğazların buyruğuna verilmiş bütün tarihi, bütün söylenbilimi var gücüyle aydınlatıyordu.

Tam önümde, kırk yaşlarında, sakalı kırlaşmış, yorgun yüzlü bir adamcağız dikilmişti yolun üstüne, bir eliyle küçük bir oğlan çocuğunu tutuyor, öbür kolunda da yürüyemeyecek kadar zayıf bir küçük yaratığı taşıyordu.

Hizmetçi görevi yapıyor, çocuklarına akşam havası aldırtıyordu. Hepsi de paçavralar içindeydi. Olağanüstü denilebilecek kadar ciddiydi bu üç yüz, bu altı göz de yalnız yaş nedeniyle ayrılıklar gösteren, eşit bir hayranlıkla, kırıltısızca seyrediyordu yeni kahveyi.

"Ne güzel! ne güzel!" diyordu babanın gözleri, "yoksul dünyanın bütün altınları gelmişler de, bu duvarlara yerleşmişler sanki." — "Ne güzel! ne güzel!" diyordu oğlanın gözleri, "ama ancak bizim gibi olmayanların girebilecekleri bir yer burası." En küçüğün gözlerine gelince, şaşkın ve derin bir sevinçten başka şey belirtemeyecek kadar büyülenmişlerdi.

Şarkıcılar, hazzın ruhu iyileştirip yüreği yumuşattığını söylerler. Şarkının hakkı vardı bu akşam, ben de öyleydim. Bu gözler ailesiyle duygulanmakla kalmamıştım, susuzluğumuzdan daha büyük olan bardaklarımız, sürahilerimiz yüzünden biraz utanıyordum. Gözlerimi gözlerinize çevirdim, sevgilim, onlarda kendi düşüncemi okumak istedim; öyle güzel, öyle tuhafçasına tatlı gözlerinize, yeşil gözlerinize, gelgeç isteklere yurtluk etmiş, Ayla esinlenmiş gözlerinize dalıyordum, bu sırada: "Şu insanlar da ne çekilmez şeyler böyle, gözleri araba kapıları gibi açılmış!" dediniz bana. "Kahveciye söyleseniz de şunları uzaklaştırsalar!"

Anlaşmak böylesine güçtür işte, düşünceler böylesine birleşmez şeylerdir, sevgili meleğim, sevişenler arasında bile!

XXVII

KAHRAMANCA BİR ÖLÜM

Fancioulle çok iyi bir soytarıydı, hem de nerdeyse Prensin dostlarından sayılırdı. Ne var ki, ciddi işler güldürücülüğe adanmış kimseleri pek çeker, karşı koymak da elde değildir. Yurt ve özgürlük sorunlarının bir soytarı beynini zorbaca kaplaması biraz garip kaçar belki, ama gene de Fancioulle durumdan memnun olmayan beyzadelerin hazırladığı bir suikasta katıldı bir gün.

Prensleri tahtından indirip bir toplumu onlara danışmadan düzeltmek isteyen bu öfkeli kişileri iktidara ihbar edecek iyiliksever insanlar her zaman, her yerde bulunur nedense. Sözü geçen beyzadelerle Fancioulle da tutuklandılar, kesinlikle öleceklerdi.

Gözde oyucusunu ayaklanmışlar arasında bulunca, prensin nerdeyse üzüldüğüne seve seve inanabilirim. Prens bir başkasına göre ne daha iyi, ne daha kötüydü; ama aşırı ölçüde duyarlıydı, bu duyarlık da bir çok durumlarda benzerlerinden daha acımasız, daha zorba davranmasına yol açardı. Güzel sanatların tutkulu aşığıydı, iyi de anlardı, hazlara doymak bilmezdi. İnsanlara ve ahlaka fazla ilgi duymazdı pek, kendisi de gerçek bir sanatçıydı, tehlikeli düşman olarak Sıkıntı'yı bilirdi yalnız, onun topraklarında yalnız hazza ya da hazzın en ince biçimlerinden biri olan şaşkınlığa yönelmeyen herhangi bir şey yazılmasına izin olsaydı, bu dünya zorbasından kaçmak ya da bu zorbayı yenmek için harcadığı çabalar, ağırbaşlı bir tarihçinin onun için "canavar" sözcüğünü kullanmasına yol açardı kuşkusuz. Bu prensin en büyük derdi, dehasını kapsayabilecek kadar geniş bir tiyatrosu olmamasıydı. Kimi

genç Neron'lar vardır, fazlasıyla dar sınırlar içinde boğulurlar, gelecek yüzyıllar onların adlarını da, iyiniyetlerini de bilmeyecektir hiçbir zaman. İleriyi göremeyen Tanrı, devletinden daha büyük yetenekler vermişti ona.

Birdenbire hükümdarın bütün suikastçıları bağışlamak istediği söylentisi dolaşmaya başladı; başlıca ve en iyi rollerinden birini Fancioulle'un oynayacağı büyük bir gösteri düzenleneceğinin bildirilmesi de bu söylentinin kaynağı oldu, söylenenlere bakılırsa, mahkûm olmuş beyzadeler de bulunacaklardı bu gösteride; böyle bir şey de, yüzeysel düşüncelilerin söylediklerine göre, kırgın Prensin mert eğilimlerinin en açık belirtisiydi. Böylesine doğal bir biçimde ve bile bile tuhaf davranan bir adamdan her şey beklenebilirdi, erdem bile, bağışlama bile beklenebilirdi, hele bunlarda beklenmedik hazlar bulacağını ummuşsa. Ama benim gibi bu garip ve hasta ruhun derinliklerini daha iyi sezebilmiş olanlar için, Prensin ölüme mahkûm edilmiş bir adamın sahne ustalıklarının değerini ölçmek istemesi çok daha akla yakın birşeydi. Son derece ilginç bir ruh deneyi yapmak, olağanüstü bir durumda bir sanatçının her zamanki yeteneklerinin ne dereceye kadar bozulabileceğini ya da ne dereceye kadar değişebileceğini anlamak için, bu fırsattan yararlanmak istiyordu; bunun ötesinde, belirli bir bağışlama düşüncesi var mıydı ruhunda? Bu sorun hiçbir zaman aydınlatılamadı.

En sonunda büyük gün gelip çattı, bu küçük saray bütün tantanasını ortaya koydu, dar gelirli bir küçük devletin ayrıcalıklı sınıfının gerçek bir şenlik için ortaya ne debdebeler çıkaracağını tasarlamak, gözleriyle görmeyenler için çok güçtür. Bu ise iki kat gerçekti, bir yanda ortaya dökülen lüksün büyüsü, bir yanda da buna bağlanan madde-dışı, gizemli ilgi vardı.

Fancioulle en büyük başarıyı konusu yaşamın gizemini simgesel bir biçimde belirtmek olan şu perili dramlarda en

önemli yeri tutan sözsüz ya da az sözlü rollerde gösterdi. Hafiflikle, tam bir rahatlıkla girdi sahneye, bu da soylu kalabalık içinde yumşama ve bağışlama düşüncesinin güçlenmesine yardım etti.

Bir oyuncu için, "İyi bir oyuncudur," denildi mi kişinin gerisinde hâlâ oyuncunun, yani sanatın, çabanın, istemin kendini belli ettiğini belirten bir deyim kullanılıyor demektir. Ama, ilkçağın en iyi heykelleri, o mucizemsi biçimde diri, canlı, yürüyen, gören heykeller, genel ve bulanık güzellik kavramına göre neyseler, bir oyuncu da canlandırmakla görevli olduğu kişiye göre o olmayı başardı mı, hiç kuşkusuz eşsiz bir şey, beklenmedik bir şey olur. Fancioulle de canlı, olası, gerçek sayılmasına olanak bulunmayan, kusursuz bir ülküleşim oldu o akşam. Soytarı gidiyor ,geliyor, gülüyor, ağlıyor, sarsılıyordu, başının çevresinde de bozulmaz bir ayla vardı hep, herkese görünmese de bana görünen, içinde sanat ışınlarıyla Kurbanlık şanı garip bir biçimde birbirine karışan bir ayla. Fancioulle, nasıl apayrı bir vergiyle bilmem, en tuhaf maskaralıklara bile, tanrısalı, doğaüstüyü sokuyordu. Size bu unutulmaz geceyi anlatmaya çalışırken kalemim titriyor, her zaman hazır bir coşkunluğun gözyaşları yükseliyor gözlerime. Fancioulle sanat sarhoşluğunun uçurumun dehşetini herşeyden daha iyi perdelediğini, dehanın, her türlü mezar ve yok oluş düşüncesini uzaklaştıran bir cennette kendinden geçmiş olarak, mezarın kıyısında bile mezarı görmesini engelleyen bir sevinçle oyun oynayabileceğini en açık, en yadsınmaz biçimde kanıtlıyordu bana.

Bütün bu kitle, ne kadar doygun, ne kadar uçarı olursa olsun, çok geçmeden sanatçının alabildiğine güçlü etkisine kapıldı. Kimsecikler ölümü, yası, işkenceleri getirmedi artık aklına. Herkes, kaygısızca, canlı bir başyapıtın uyandırdığı hazlara bıraktı kendini. Sevinç ve hayranlık çığlıkları birçok kez yapının kemerlerini sürekli

bir gök gürültüsü gücüyle sarstı. Prens de mestolmuştu, o da çevresinin alkışlarına kattı alkışlarını.

Gene de, görmesini bilen bir göz için, karışımsız bir sarhoşluk değildi onun sarhoşluğu. Zorbaca gücünde yenilmiş mi buluyordu kendini? yüreklere korku salma, kafaları uyuşturma sanatında alçalmış mı buluyordu? umutlarında kırıklığa uğramış, öngörümlerinde gülünç düşmüş mü bulunuyordu? Prensin yüzünü incelerken, tam olarak doğrulanamayan, ama, hiç mi hiç doğrulanmaz da olmayan bu tür varsayımlar geçiyordu aklımdan, Prensin yüzünün her zamanki solgunluğuna durmadan yeni bir solgunluk eklenmedeydi, kar üstüne kar yağar gibi. Eski dostunun, ölümü öylesine iyi oynayan şaşırtıcı oyuncunun ustalığını açık açık alkışlarken bile, dudakları gittikçe daha çok büzülüyor, gözleri kıskançlığın, kinin ateşine benzeyen bir iç ateşle aydınlanıyordu. Bir ara Prens hazretlerinin, arkasında duran bir küçük maiyet beyzadesine doğru eğildini, kulağına bir şeyler söylediğini gördüm. Güzel çocuğun şeytansı yüzü bir gülümseyişle aydınlandı; sonra, ivedi bir işi yerine getirmek istercesine, prens locasından hızla ayrıldı.

Bir kaç dakika sonra, tiz bir ıslık sesi, Fancioulle'u en iyi anlarından birinde durduruverdi, hem kulakları parçaladı, hem yürekleri. Sonra bu beklenmedik yuhalamanın fışkırdığı yerden, bir çocuk bastırmaya çalıştığı kahkahalarla koridora doğru fırlıyordu.

Fancioulle sarsılmış, düşünden uyanmıştı, ilkin gözlerini yumdu, aşağı yukarı hemen sonra da açtı, alabildiğine büyümüştü sözleri; sonra çarpıntılar içinde soluk almak ister gibi, ağzını açtı, bir ileri bir geri sendeledi, sonra cansız, kaskatı, yere devrildi.

Keskin bir kılıç gibi hızla gelen ıslık, celladın hakkını mı yemişti? Prens kurnazlığının bütün öldürücü etkenliğini önceden sezmiş miydi? Olmayacak bir şey değil.

Sevgili, yeri doldurulmaz Fancioulle'una yandı mı? Buna inanmak da güzel ve yerinde.

Suçlu beyzadeler güldürünün tadını son kez çıkarmışlardı. Aynı gece hepsi de yaşamdan silindi.

O zamandan beri, türlü ülkelerde haklı olarak beğenilen birçok pantomima oyuncuları, ... sarayına da gelip oyunlarını gösterdiler; ama bunlardan hiçbiri Fancioulle'un olağanüstü sanat gücünü anımsatamadı, onun erdiği *lutfa eren* de çıkmadı içlerinden.

XXVIII

KALP PARA

Tütüncüden çıkmış gidiyorduk; dostum paralarını inceden inceye seçip ayırdı; küçük altın paraları yeleğinin sol cebine; küçük gümüş paraları sağ cebine koydu; pantolonunun sol cebine bir sürü bozukluk attı; ayrıca gözden geçirdiği iki franklık bir gümüş parayı da sağ cebine koydu.

"Çok tuhaf, çok özenli bir ayırma!" dedim içimden.

Bir yoksulla karşılaştık, titreyerek kasketini uzattı bize. Bu yalvaran gözlerin dilsiz konuşmasından daha üzücü bir şey bilmiyorum ben, okumasını bilen duygulu insan için, hem sonsuz bir alçakgönüllülük, hem de sonsuz bir serzenişle doludurlar. Kamçılanan köpeklerin yaşlı gözlerinde de bu karışık duygu derinliğine yaklaşan bir şey vardır.

Dostumun sadakası benimkinden çok daha fazlaydı, "Hakkınız var," dedim ona; "şaşırtma zevki, şaşırma zevkinden sonra, en büyük zevktir." Savurganlığını haklı çıkarmak ister gibi, sakinlikle "O para kalptı", diye yanıtladı.

Ama benim burnumun ucundakini dağlar ardında arayan zavallı beynim (doğa ne yorucu bir yetenek armağan etmiş bana!) dostumun davranışının bu zavallı yoksulun yaşamında bir olay yaratmak, belki de bir kalp paranın bir dilenci elinde doğurabileceği iyi ya da kötü sonuçları anlamak istediğinden ileri gelmedikçe bağışlanmaz bir şey olduğu düşüncesine saplandı birden. Gerçek paralar olarak çoğalamaz mıydı bu para? aynı zamanda hapishaneye de götürmez miydi? Bir meyhaneci, bir fırıncı kalpazan ya da kalp para dağıtıcısı diye içeri attırtabilirdi onu. Ama kalp para zavallı bir düzenbaz için birkaç günlük zenginliğin

kaynağı da olabilirdi. İmgelemim yolunu tutmuş, gidiyordu böylece, dostumun düşüncesine kanatlar veriyor, bütün olanaklı varsayımlardan, bütün olanaklı sonuçları çıkarıyordu.

Ama dostum, benim kendi sözlerimi yineleyerek düşlerimi birdenbire durdurverdi: "Evet, haklısınız; bir insana umduğundan daha fazlasını verip onu şaşkınlığa düşürmekten tatlı zevk yoktur."

Gözlerinin içine baktım, söz götürmez bir saflıkla parladıklarını görünce tüylerim ürperdi. Hem iyilik, hem de iyi bir iş yapmak istediğini açıkça gördüm o zaman; hem kırk kuruşu, hem de Tanrı'nın gönlünü kazanmak; ucuz yoldan cennete gitmek; beleşten yardımsever insan olmak. Az önce yapabileceğini sandığım canice ergiden dolayı nerdeyse bağışlayacaktım onu; yoksulları güç duruma düşürerek eğlenmesini garip, tuhaf bulacaktım; ama hesabındaki ahmaklığı hiçbir zaman bağışlayamayacağım. Hiçbir insanın kötülüğü bağışlanamaz, ama kötü olduğunu bilmek iyi şeydir; ahmakça kötülük etmekse kusurların en düzelmezidir.

XXIX

CÖMERT KUMARBAZ

Dün bulvarın kalabalığında, tanımayı öteden beri istediğim gizemli bir Varlığın bana sürtündüğünü duydum, hiç görmemiştim onu, gene de hemen tanıdım. O da bana karşı aynı isteği duyuyor olmalıydı, çünkü geçerken anlamlı anlamlı göz kırptı bana, ben hemen uydum göz kırpışına. Dikkatle ardından gittim, çok geçmeden, göz kamaştırıcı bir yeraltı konutuna girdim, Paris'in toprak üstündeki bütün barınaklarını gölgede bırakacak bir lüks parıldıyordu burda. Bu sihirli inin yanından o kadar sık geçip de giriş yerini sezememiş olmam tuhafıma gitti. Biraz başa vursa bile çok hoş bir hava esiyordu burada, yaşamın bütün o can sıkıcı iğrençliklerini nerdeyse hemen unutturuyordu; durasız bir öğle sonunun ışıklarıyla aydınlanan bir büyülü adaya çıkıp da türkülü çağlayanların uyuşturucu seslerini dinlerken, evlerini, barklarını, karılarını, çocuklarını bir daha hiç görmemek, denizin koca dalgaları üzerinde bir daha hiç yol almamak arzusunu duyan lotus (*) yiyicilerin içlerine dolan mutluluğa benzer, karanlık bir mutluluk doluyordu burda ciğerlere.

Ölümcül bir güzelliğin damgasını taşıyan, garip erkek ve kadın yüzleri vardı burda, onları daha önce de, tam olarak anımsamama olanak bulunmayan çağlarda ve ülkelerde gördüm gibime geliyordu, genellikle bir yabancıyı görünce uyanan korkudan çok, kardeşçil bir yakınlık uyandırıyorlardı bende. Bakışlarının eşsiz anlatımını tanımlamak zorunda olsaydım, böyle dehşetle, sıkıntıyla,

* Lotus: Söylenbilimde, çok eskiden Afrika'da yetişen, kendisini yiyen yabancılara yurtlarını unutturan bir yemiş.

yaşadığını duymanın ölümsüz isteğiyle parlayan hiçbir göz görmediğimi söylerdim.

Konuklayıcımla ben, şimdiden, da'ıa otururken, eski ve kusursuz dostlardık. Yedik, olağanüstü şaraplar içtik çeşit çeşit, olağanüstülükte bunlardan geri kalmayan bir şey varsa, ikimizin de sarhoş olmamasıydı. Bu arada kumar, bu insanüstü zevk, içki şölenimizi arada bir kesmişti; şurasını da söyleyeyim ki, kahramanca bir umursamazlık ,kahramanca bir hafiflikle ruhumu üst üste kumara sürmüş ve kaybetmiştim. Ruh öyle ele gelmez bir şeydir ki, çoğu zaman öylesine yararsız, arada sırada da öylesine rahatsız edicidir ki, bir gezintide kartvizit kaybetmek kadar bile üzmedi beni bu kayıp.

Uzun uzun birkaç sigara içtik, eşsiz tatları, eşsiz kokuları ruha bilinmedik ülkelerin, bilinmedik mutluluklaın özlemini veriyordu. Sonra, bütün bu hazlarla sarhoş oldum, bir senli-benlilik nöbeti içinde — o da bundan hoşlanmamış gibi görünmedi — ağzına kadar dolu bir kupayı elime alıp: "Ölümsüz sağlığınıza, ihtiyar Teke!" diye haykırmayı göze aldım.

Evrenden, yaratılışından, gelecekteki yıkılışından da sözettik; yüzyılın büyük kavramından, yani ilerlemeyle kusursuzlaşmadan, genel olarak da insanın gülünç meftunluğundan söz ettik. Yüce kişinin hafif ve sözgötürmez şakaları bitmek tükenmek bilmiyordu bu konuda, insanlığın en iyi konuşmacılarında bile bulunamayacak bir tatlı söyleyişle, sakin bir şakacılıkla anlatıyordu anlatacağını. Şimdiye kadar insan beynine yön vermiş olan türlü felsefelerin saçmalığını anlattı bana, hatta kazançlarını da, sahipliğini de kimseciklerle paylaşmak istemediğim birkaç temel ilkesini açıklamaya bile gönül indirdi. Dünyanın dört bir köşesini kaplayan kötü ününden hiç mi hiç dert yanmadı, *köksüz inançların* yıkılmasıyla en çok ilgilenen kişi olduğunu söyledi, sonra, kendi öz gücü konusunda yalnız bir

kez korktuğunu açıkladı, meslektaşlarından daha üstün bir vaizciyi dinlerken olmuş bu, vaizci kürsüden bağırıyormuş: "Sevgili kardeşlerim, unutmayın, aydınlığın ilerlemesinin övüldüğünü duyduğunuz gün, şeytanın kurnazlıklarının en güzeli sizi bu ilerlemenin olmadığına inandırmak olacaktır."

Bu ünlü söylevcinin anısı bizi kendiliğinden akademi konusuna götürdü, garip sofra arkadaşım, birçok durumlarda eğitbilimcilerin kalemine, diline, bilincine esin vermeye gönül indirmediğini, görünmese bile, bütün akademi oturumlarında bulunduğunu söyledi.

İyiliğin bu kadarı cesarete getirdi beni, Tanrı'nın ne yaptığını, bu yakınlarda kendisini görüp görmediğini sordum. Biraz hüzünle gölgelenen bir umursamazlıkla karşılık verdi: "Karşılaştıkça selamlaşırız, ama doğuştan gelme kibarlıkları eski kinlerinin anısını tümüyle söndürememiş olan ihtiyar beyzadeler gibi."

Yüce kişinin başka bir ölümlüyle de böyle uzun uzun görüşmüş olduğunu hiç sanmam. Bu yüzden aşırı gitmekten korktum. En sonunda, titrek şafak camları ağartırken, birçok ozanın şakıdığı, birçok filozofun da bilmeden kendisi için çalışıp ününü artırdığı bu ünlü kişi bana: "Benden iyi bir anı saklayasınız istiyorum, bir de size benim gibi hakkında o kadar kötü şey söylenen bir kimsenin, *iyi bir şeytan* olduğunu göstermek. Çaresiz ruh kaybınıza karşılık olsun diye, yazgı sizden yana çıkmadığı için kazanamadığınız şeyi, yani bütün hastalıklarınızın, bütün sefil ilerlemelerinizin kaynağı olan şu garip Sıkıntı illetini ömrünüz boyunca dindirip yenmek olanağını veriyorum size. İçinize bir istek doğdu mu ne yapıp yapıp gerçekleştirmenize yardım edeceğim; bayağı benzerlerinize hükmedeceksiniz; dalkavukluk edecekler size, hatta tapacaklar; kazanmak için hiçbir çaba harcamanız gerekmeden, gümüşler, altınlar elmaslar, peri sarayları gelip sizi bulacak, kendilerini kabul etmeniz için yalvaracaklar; paşa gönlünüzün buyurduğu

kadar yurt, memleket değiştireceksiniz; havası her zaman sıcak olan, kadınları çiçekler kadar güzel kokan canım ülkelerde, hiç yorulmadan, şehvetten sarhoş olacaksınız... Daha neler, neler.." diye ekledi, sonra kalktı, iyi bir gülümsemeyle uğurladı beni.

Böylesine kalabalık bir topluluk önünde alçalmaktan korkmasam, bu cömert kumarcıya işitilmedik cömertliğinden dolayı teşekkür etmek için seve seve ayaklarına kapanırdım. Ama ondan ayrıldıktan sonra, çaresiz güvensizlik yavaş yavaş geri döndü içime; böylesine olağanüstü bir mutluluğa inanmayı göze alamıyordum artık, sonra, yatarken ,bir yandan budalaca bir alışkanlık kalıntısıyla gene dua ediyor, bir yandan da bir yarı-uyku içinde yineleyip duruyordum: "Tanrım! Ulu Tanrım, ne olur, şu şeytan sözünde dursun!"

XXX

İP

Edouard Manet'ye

"Yanılsamalar — diyordu bir dostum — belki de insanların birbirleriyle, ya da insanların nesnelerle bağıntıları kadar sayısızdır. Yanılsama silindi mi, yani kişiyi ya da olayı tıpkı dışımızda olduğu gibi gördük mü, biraz silinmiş hayalete duyulan özlemden, biraz da yenilik karşısındaki, gerçek olay karşısındaki tatlı şaşkınlıktan dolayı, karışık, tuhaf bir duyguya kapılırız. Bayağı, açık, hiç değişmeyen, üzerinde aldanılması olanaksız türden bir olgu varsa, bu da ana sevgisidir. Analık aşkından yoksun bir ana düşünmek, sıcaklıktan yoksun bir ışık düşünmek kadar güçtür; öyleyse bir ananın çocuğuyla ilgili bütün eylemlerini, bütün sözlerini ana sevgisine bağlamak yerinde bir şey olmaz mı? Siz gene de beni en doğal yanılsamayla görülmedik bir biçimde aldatan şu öyküyü dinleyin.

"Ressamlık uğraşım beni yoluma çıkan yüzlere dikkatle bakmaya zorlar, bizim için yaşamı başka insanların gördüğünden daha canlı, daha anlamlı kılan bu yetenekten ne büyük bir tat aldığımızı da bilirsiniz. Oturduğum, yapıları geniş çimenlik alanlarla birbirinden ayrılan, uzak mahallede, sıksık bir çocuğu incelemiştim, ateşli, şeytansı yüzü, ötekilerden daha çok çekmişti beni. Birçok kez poz vermişti bana, ben de onu bazen küçük bir çingene, bazen bir melek, bazen de bir *Amour* (*) biçimine sokmuştum. Serserinin kemanını, Dikenli Taç'ı, Tutkunun Çivilerini,

* Eski Yunanlıların kanatlı bir çocuk biçiminde gösterdikleri Eros.

Eros'un Meşalesini taşıtmıştım ona. En sonunda bu çocuğun maskaralıklarından öyle büyük bir zevk aldım ki, bir gün anababasından, o yoksul insanlardan, çocuğu iyice giydireceğime, cebine biraz harçlık koyacağıma, fırçalarımı temizletip alışverişlerimi yaptırtmaktan başka bir iş de yaptırtmayacağıma söz verdikten sonra, onu bana bırakmalarını rica ettim. Çocuk güzelce yıkanıp arındıktan sonra pek sevimli oldu, evimde sürdüğü yaşamsa, baba izbesinde çekeceklerine göre bir cennet gibi görünüyordu gözlerine. Ne var ki bizim oğlan arada sırada erken hüzün bunalımlarıyla şaşırttı beni, bir de şekerle içkiye aşırı bir eğilimi vardı; o kadar ki, kaç kez yapmamasını söylememe karşın, gene böyle bir hırsızlık yaptığını anladığım gün, babasının evine yollayacağımı söyleyerek gözünü korkutmak istedim. Sonra çıktım, işlerim de epey bir zaman evimden uzak tuttu beni.

"Dönüşümde, gözüme çarpan ilk şey, şu dolabın kapağına asılmış küçük dostum, yaşamımın afacan arkadaşı oldu, ne kadar şaşırdım, ne büyük bir dehşet duydum! Ayakları nerdeyse döşemeye dokunuyordu; devrilmiş bir iskemle vardı yanında, hiç kuşkusuz ayağıyla itmişti; başı omzunun üzerine düşmüştü; şişmiş yüzü, tüyler ürpertici bir kımıltısızlıkla alabildiğine açılmış gözleri, bende bir yaşam görüntüsü uyandırdı ilkin. Onu ipten indirmek, düşünebileceğiniz kadar kolay bir iş değildi. Çok katılaşmıştı, onu birdenbire yere düşürmek de anlatılmaz bir tiksinti uyandırıyordu içimde. Bir elimle onu iyice tutmam, öbür elimle de ipi kesmem gerekiyordu. Ama bunu yapmakla da her şey bitmiyordu; küçük canavar pek ince bir ip kullanmış, ince ip derinden derine etine girmişti, şimdi, boynunu kurtarmak için, şişin iki kabartısı arasındaki ipi ince bir makasla aramak gerekiyordu.

"Var gücümle bağırıp yardım istediğimi söylemedim size; ama komşularım, asılmışların işlerine burnunu sokmak istemeyen uygar insanın alışkanlıklarına bağlı kalmışlardı

nedense, bana yardıma gelmeye yanaşmamışlardı. En sonunda bir hekim geldi, çocuğun saatlerdir ölü olduğunu bildirdi. Daha sonra, kefenlemek için soymamız gerektiğinde ceset o kadar sertti ki, kollarını, bacaklarını bükebilmekten umudu kestik, giysilerini kesip yırtarak çıkarmak zorunda kaldık.

"Kazayı bildirmek zorunda kaldığım komiser yan yan baktı bana, "İşte gene karışık bir iş", dedi, suçlular gibi suçsuzlara da korku vermenin alışkanlığı ve kökleşmiş isteğiyle böyle davranıyordu kuşkusuz.

"Yapılacak son bir iş kalıyordu, ama bunu düşünmek bile korkunç bir sıkıntı uyandırıyordu içimde: Ana babasına durumu bildirmem gerekirdi. Ayaklarım beni oraya götürmek istemiyordu. En sonunda bunu da göze aldım. Ama sonra büyük bir şaşkınlığa kapıldım: Çocuğun anası duygusuz kaldı, bir damla gözyaşı sızmadı gözlerinden. Duyduğu dehşete verdim bu tuhaflığı, sonra da herkesin bildiği sözü anımsadım: "En korkunç acılar sessiz acılardır." Babaya gelince, yarı şaşkın, yarı dalgın bir durumda: "Böylesi daha iyi belki de; nasıl olsa sonu iyi gelmeyecekti!" demekle yetindi.

"Bu arada ceset sedirimin üzerine yatırılmıştı. Ben bir hizmetçinin yardımıyla son hazırlıkları tamamlarken, ana, atölyeme girdi. Söylediğine göre, oğlunun cesedini görmek istiyordu. Acısıyla sarhoş olmasına engel olamazdım, son ve acı avuntuyu esirgeyemezdim ondan. Sonra benden çocuğun asıldığı yeri göstermemi rica etti. "Yok! olmaz! madam, — diye karşılık verdim, — çok zor gelir bu size." Ama gözlerim ister istemez ölümcül dolaba çevrildi, o zaman dehşet ve öfkeyle karışık bir tiksinti içinde çivinin kapakta çakılı kaldığını, üzerinden de uzun bir ip parçası sarktığını gördüm. Korkunç olayın bu son kalıntılarını koparıp almak üzere ileriye atıldım. Sonra, bunları açık pencereden atmaya giderken, zavallı kadın koluma yapıştı, dayanılmaz bir sesle:

"Ne olur, beyefendi, bana bırakın bunu! rica ederim! yalvarırım!" dedi. Benim anladığım, umutsuzluğu onu öyle çılgına döndürmüştü ki, şimdi oğlunun ölümüne araçlık eden şeye sevgiyle bağlanıyor, onu korkunç ve sevgili bir kalıntı diye saklamak istiyordu. Çiviyle ipi aldı.

"Sonra! her şey tamamlanmıştı. Gene çalışmaya başlamaktan, beynimin kıvrımlarını bırakmayan, iri, kımıltısız, gözleriyle, görüntüsü beni yoran bu küçük cesedi yavaş yavaş kovmak için her zamankinden de ateşli çalışmaktan başka bir şey kalmıyordu. Ama ertesi gün bir yığın mektup aldım: Biri birinci kattan, bir başkası ikinci, daha bir başkası üçüncü kattandı, böyle sürüp gidiyordu, kimilerinin, dıştaki şaka altında isteğin içtenliğini gizlemek istermiş gibi, hafiften şakacı bir deyişi vardı; kimileri çok arsızdı, yazıları da bozuktu, ama hepsi de aynı amaca, yani benden o uğurlu, ölümcül ipten bir parça koparmaya yöneliyordu. Şurasını belirteyim ki, mektup yollayanlar arasında erkekten çok kadın vardı, ama, inanın bana, hepsi de bayağı, aşağılık tabakadan gelmiyordu. Bu mektupları sakladım.

"Birdenbire bir ışık doğdu o zaman beynime, kadının ipi elimden almaya neden böyle can attığını, nasıl bir tecimle avunmak istediğini anlayıverdim."

XXXI

İÇÇAĞRILAR

Üstünde güz güneşinin ışınlarının keyifle oyalanır gibi göründükleri, güzel bir bahçede, bulutların yola çıkmış kıtalar gibi yüzdükleri, şimdiden yeşilimsi bir gök altında, dört güzel çocuk, dört oğlan çocuğu, oynaya oynaya yorulmaktan olacak, baş başa vermiş, konuşuyorlardı.

Şöyle diyordu biri: "Dün beni tiyatroya götürdüler. Arkalarında gökle deniz görünen, büyük hüzünlü saraylarda, kendileri de ağır ve hüzünlü, ama her yerde gördüklerimizden çok daha güzel, çok daha iyi giyinmiş erkekler, kadınlar türkülü bir sesle konuşuyorlar. Birbirlerine gözdağı veriyor, yalvarıyor, kederleniyorlar, ellerini de kuşaklarına sokulmuş bir hançere dayıyorlar ikide bir. Ah! çok güzel bir şey bu! Kadınlar bizi görmeye gelen kadınlardan çok daha güzel, çok daha büyük; iri, çökük gözleriyle, tutuşmuş yanaklarıyla korkunç bir görünüşleri olsa da insan onları sevmekten kendini alamıyor. Korkuyor insan, ağlamak geliyor içinden, gene de göneniyor... En tuhafı, aynı biçimde giyinmek, aynı şeyleri söyleyip yazmak, aynı sesle konuşmak geliyor insanın içinden..."

Dört çocuktan biri, arkadaşının sözlerini dinlemez olmuştu birkaç saniyedir, kımıltısız bir bakışla, gökyüzünde bir noktayı inceliyordu, sonra birden: "Bakın, şuraya bakın!..." dedi. "Görüyor musunuz *onu?* Tek başına giden şu küçük bulutun, usul usul yürüyen, ateş rengi bulutun üzerine oturmuş. *O* da bize bakıyor sanki."

"Kimmiş o?" diye sordu ötekiler.

"Tanrı!" diye yanıtladı tam bir inanmışlıkla "Ah! uzaklaştı bile; az sonra göremez olacaksınız. Bütün ülkeleri

görmek için yolculuğa çıkmış olmalı. Bakın, neredeyse ufku tutan şu ağaç dizisinin ardına geçecek... şimdi de çan kulesinin ardına iniyor... Ah! görünmez oldu!" Uzun zaman aynı yöne dönük kaldı çocuk, içlerinde anlatılmaz bir esrime, bir özlem parlayan gözlerini, yeri gökten ayıran çizgiye dikmişti.

"Bu da yalnız kendi görebildiği Tanrı'sıyla ne budala!" dedi o zaman üçüncüsü, bütün küçük kişiliği eşsiz bir ataklık ve eşsiz bir canlılığın damgasını taşıyordu. "Hiçbir zaman, hiçbirinizin başına gelmemiş, hem de tiyatronuzdan, bulutlarınızdan biraz daha ilginç bir şey geldi başıma, onu anlatacağım ben size. Birkaç gün oluyor, büyüklerim yolculuğuna çıkmış, beni de yanlarına almışlardı. İndiğimiz handa yeterince yatak bulunmadığı için, dadımla aynı yatakta yatmama karar verildi." — Arkadaşlarını yanına çekti, daha alçak bir sesle konuştu. "Yalnız başına yatmayıp da karanlıkta dadıyla bir yatakta yatmanın etkisi eşsiz oluyor, canım. Ben uyumadığım için, o uyurken, elimi kollarının ,boynunun, omuzlarının üzerinde dolaştırarak eğlendim. Kolları, boynu, bütün kadınlarınkinden çok daha iri, derisi de öyle yumşak, öyle yumşak ki, mektup kâğıdı, ipekli kâğıt dersiniz. Çok hoşlanıyordum bu işten, korkmasaydım... onu uyandırmaktan, bir de bilmiyorum neden korkmasaydım, uzun zaman sürdürdüm. Sonra başımı saçlarının, sırtına dağılan, yele gibi yoğun saçlarının içine daldırdım, inan olsun, bu saatte bahçenin çiçekleri ne kadar güzel kokarsa, o kadar güzel kokuyorlardı. Fırsat bulursanız, siz de yapmaya çalışın bu yaptığımı, görürsünüz!"

Bu olağanüstü buluşun genç kahramanı öyküsünü anlatırken, gözleri hâlâ duyduğu şeyin şaşkınlığıyla açılmıştı, batan güneşin ışınları karmakarışık saçlarının kızıl demetleri arasından kayarak, başında tutkunun kükürdümsü aylası gibi bir şey tutuşturuyorlardı. Bu

çocuğun Tanrı'yı bulutlarda aramayacağını, onu sık sık başka yerlerde bulacağını sezmek kolaydı.

En sonunda dördüncü de konuştu: "Biliyorsunuz, evde pek eğlendiğim yok; hiçbir zaman tiyatroya götürmezler beni; velim fazlasıyla cimri; Tanrı benimle de, sıkıntımla da ilgilenmiyor; beni nazlayacak güzel bir dadım da yok. Ben en çok nereye gittiğimi bilmeden, hiç kimse de buna kulak asmadan hep burnumun doğrusuna gitmek, hep yeni ülkeler görmekten zevk alırım gibime gelmiştir çoğu kez. Hiçbir zaman, hiçbir yerde rahat edemem, her zaman da bulunduğum yerden başka bir yerde daha iyi olacağımı sanırım. Bakın işte! Komşu köyün son panayırında, tam benim yaşamak istediğim gibi yaşayan üç adam gördüm. Sizler dikkat etmediniz onlara. İriydiler, paçavralar içindeydiler, karaydılar aşağı yukarı, gene de pek mağrurdular, hiç kimseye gereksinimleri yokmuş gibi bir görünüşleri vardı. Çalgı çalarken, karanlık gözleri tümüyle parlaklaştı; öyle şaşırtıcı bir çalgıydı ki, bazen oynamak, bazen ağlamak, bazen de her ikisini birden yapmak isteği veriyordu, uzun zaman dinlese, deliye döner insan. Biri, yayını kemanının üzerinde dolaştırırken derdini anlatır gibiydi, öteki, bir kayışla boynuna asılmış küçük piyanonun telleri üzerinde küçük tokmağını zıplatırken, sanki komşusunun dert yanışını alaya alıyordu, üçüncüsüyse, semballerini olağanüstü bir sertlikle çarpıyordu arada bir. Durumlarından öyle memnundular ki, halk dağıldıktan sonra da sürdürdüler yabansı çalgılarını çalmayı. En sonunda kuruşlarını topladılar, çıkınlarını sırtlarına alıp gittiler. Nerde kaldıklarını öğrenmek istedim, ormanın kıyısına kadar uzaktan arkalarından gittim, ancak burda anladım hiçbir yerde kalmadıklarını.

İçlerinden biri: "Çadırı açmalı mı?" dedi o zaman.

"Yok canım, diye yanıtladı öteki, gece öylesine güzel ki!"

Üçüncüsü topladıkları parayı sayarken "Bu adamlar çalgıyı duymuyorlar, karıları da ayılar gibi dansediyor. Bereket versin ki bir aya varmadan Avusturya'da olacağız, daha cana yakın bir halk buluruz orda."

"İspanya'ya doğru gitsek daha iyi ederiz belki öyle ya, kış yaklaşıyor; yağmurdan önce kaçalım da yalnız gırtlağımızı ıslatalım," dedi öbür ikisinden biri.

"Görüyorsunuz ya, her şeyi aklımda tuttum. Sonra her biri bir kadeh içki içti, sonra da alınları yıldızlara dönük, uyudular. Beni de götürmelerini, çalgılarını bana da öğretmelerini rica etmek istemiştim ilkin; ama göze alamadım, hangi konuda olursa olsun bir karar vermek çok güç olduğu, bir de Fransa'dan çıkamadan yakalanmaktan korktuğum için."

Öbür arkadaşlarının oldukça ilgisiz tutumu bu çocuğun şimdiden bir *anlaşılmamış* olduğunu düşündürdü bana. Dikkatle bakıyordum ona; gözünde, alnında, sevgiyi, yakınlığı uzaklaştıran uğursuz hava zamanından önce oluşmuştu, ama bilmem neden, benim sevgimi körüklüyordu, tanımadığım bir kardeşim olabileceği gibi garip bir düşünceye kapıldım birden.

Güneş batmıştı. Görkemli gece almıştı yerini. Çocuklar ayrıldılar, her biri, farkında olmadan, durumlara, rastlantılara göre, alınyazısını olgunlaştırmaya, yakınlarını şaşırtmaya, şana ya da onursuzluğa doğru gidiyordu.

XXXII

ASA

Franz Liszt'e

Asa nedir? Törel ve şiirsel anlamda, sözcüleri, elçileri oldukları Tanrı'yı kutlayan rahiplerin, rahibelerin elinde dinsel bir simge. Ama cisim olarak bir değnektir yalnız, basbayağı bir değnek, şerbetçiotu sırığı, kuru, sert, dik bir herek. Bu değneğin çevresinde, kaprisli kıvrımlar içinde, saplar ve çiçekler oynar, gülüp eğlenirler, kimileri eğri-büğrü ve kaçkın, kimileri çanlar ya da tersine dönük kupalar gibi eğilmiş. Ve yumşak ya da göz kamaştırıcı çizgilerle renklerin karışıklığından şaşırtıcı bir parıltı fışkırır. Eğri çizgiyle helezon doğru çizgiye aşkını göstermeye çalışıyor, çevresinde dilsiz bir aşkla dans ediyorlar denilemez mi? Bütün bu güzel tüveyçler, bütün bu keisler, kokuların ve renklerin belirişleri, bu âyin sofrasının çevresinde dinsel bir fandango yapıyor (*) denilemez mi? Ama çiçeklerle yapraklı dalların değnek için mi yapıldığı, yoksa değneğin dallarla çiçeklerin güzelliğini göstermek için bir bahane mi olduğuna hangi düşüncesiz ölümlü bir karar verebilir? Güçlü ve saygıdeğer usta, gizemli ve tutkulu Güzelliğin yüce Bacchant'ı, asa sizin şaşırtıcı ikiliğinizi gösterir. Yenilmez Bacchus'ün küplere bindirdiği Peri bile asasını çılgına dönmüş arkadaşlarının başlarında, sizin dehanızı kardeşlerinizin yüreğinde sallayışınızdaki gücünüz ve kaprisinizle sallamadı hiçbir zaman. Değnek, sizin dik, sağlam, sarsılmaz isteminizdir; çiçekler de gönlünüzün isteminiz

* Bir İspanyol dansı.

çevresinde gezintisidir, erkeğin çevresinde sihirli dönüşler yapan dişi öğedir. Düz çizgi ve arabesk çizgi, niyet ve anlatım, istemin katılığı, sözün dolambaçlığı, amacın birliği, yolların çeşitliliği, dehanın çok güçlü ve bölünmez karışıklığı, sizi bölmeye, sizi ayırmaya kalkmak gibi iğrenç bir cesareti hangi çözümleyici gösterecek?

Sevgili Liszt, ölümsüz Hazzın, ölümsüz Sıkıntının şarkıcısı, filozof, ozan ve ressam, ister ölümsüz kentin tantanası içinde, ister Gambrinus'un avuttuğu dalgın ülkelerin sisleri içinde olun, nerede olursanız olun, zevk ya da anlatılmaz dert türküleri söylerken, ya da anlaşılmaz gözlemlerinizi kâğıda dökerken, sisler içinden, ırmaklar ötesinden, piyanoların ününüzü şakıdığı, basımevlerinin bilgeliğinizi açıkladığı kentler üstünden, ölümsüzlükte selamlarım sizi!

XXXIII

SARHOŞ OLUN

Her zaman sarhoş olmalı. Her şey bunda: Tek sorun bu. Omuzlarınızı ezen, sizi toprağa doğru çeken Zaman'ın korkunç ağırlığını duymamak için, durmamacasına sarhoş olmalısınız.

Ama neyle? Şarapla, şiirle, ya da erdemle, nasıl isterseniz. Ama sarhoş olun.

Ve bazı bazı, bir sarayın basamakları, bir hendeğin yeşil otları üzerinde, odanızın donuk yalnızlığı içinde, sarhoşluğunuz azalmış ya da büsbütün geçmiş bir durumda uyanırsanız, sorun, yele, dalgaya, yıldıza, kuşa, saate sorun, her kaçan şeye, inleyen, yuvarlanan, şakıyan, konuşan her şeye sorun, "saat kaç?" deyin; yel, dalga, yıldız, kuş, saat hemen verecektir karşılığını: "Sarhoş olma saatidir: Zamanın inim inim inletilen köleleri olmamak için sarhoş olun dumamacasına! Şarapla, şiirle, ya da erdemle, nasıl isterseniz."

XXXIV

NE ÇABUK !

Denizin uçları güç farkedilebilen bu uçsuz bucaksız teknesinden yüz kez fışkırmıştı güneş, parlak ya da hüzünlü; yüz kez , kıvılcım kıvılcım ya da tasalı bir biçimde, uçsuz bucaksız akşam suyuna dalmıştı. Günlerden beri, gök kubbenin öbür yanını seyredebiliyor, karşılık noktalarının göksel alfabesini sökebiliyorduk. Her yolcu inliyor, homurdanıyordu. Karaya yaklaşıldıkça acıları azıyordu sanki. "Ne zaman," diyorlardı, "dalgalarla sarsılan, üstümüzde homurdanan yelle bulanan uykular uyumamız ne zaman bitecek? Ne zaman bizi taşıyan aşağılık öğe gibi tuzlu olmayan bir et yiyebileceğiz? Ne zaman kımıltısız bir koltukta sindireceğiz yediğimizi?"

Yuvalarını düşünenler, sadakatsiz, somurtkan karılarını, bağırgan çocuklarını özleyenler vardı. Görünmeyen karanın görüntüsü hepsini de öylesine çılgına döndürmüştü ki, hayvanları bile gölgede bırakacak bir coşkunlukla ot yiyebilirlerdi sanırım.

En sonunda bir kıyı belirdi; yaklaşınca çok güzel, göz kamaştırıcı bir toprak olduğunu gördük. Yaşamın ezgileri belirsiz bir mırıltı biçiminde yükseliyordu burdan, her tür yeşillikçe zengin olan bu kıyılardan çok hoş bir çiçek ve meyve kokusu yayılıyordu, hem de fersahlarca ötelere kadar.

Herkes sevinç kesildi hemen, herkes asık suratlılığı bıraktı. Bütün kavgalar unutuldu, bütün haksızlıklar karşılıklı olarak bağışlandı; kararlaştırılmış düellolar belleklerden silindi, kinler dumanlar gibi uçup gitti.

Bir ben kederliydim, akla sığmaz ölçüde kederli. Tanrısı elinden alınan bir papaz gibiydim, bu öylesine

canavarcasına çekici denizden, bu tüyler ürpertici sadeliğinde alabildiğine çeşitli denizden, yaşamış, yaşayan, yaşayacak olan bütün ruhların huylarını, can çekişmelerini, esrimelerini içine alan, gözleriyle, duruşlarıyla, öfkeleriyle, gülümsemeleriyle kapsar ve canlandırır gibi görünen denizden yakıcı bir acı duymadan ayrılamazdım.

Bu eşsiz güzelliğe Allahaısmarladık derken, ölümüne yıkıldığımı duyuyordum; bunun için, bütün yol arkadaşlarım: "Hele şükür!" dedikleri zaman, ben yalnız *"Ne çabuk!"* diye haykırabildim.

Oysa karaydı bu önümüzdeki, gürültüleriyle, tutkularıyla, rahatlıklarıyla, şenlikleriyle karaydı; vaatlerle dolu, zengin, çok güzel bir topraktı, gizemli bir gül ve misk kokusu yolluyordu, yaşamın ezgileri bir aşk mırıltısı olup da geliyordu ondan bize.

XXXV

PENCERELER

Dışarıdan, açık bir pencereden içeriye bakan kişi, kapalı bir pencereye bakanın gördüğü kadarını göremez hiçbir zaman. Bir mumla aydınlanmış bir pencereden daha derin, daha anlaşılmaz, daha verimli, daha karanlık, daha göz kamaştırıcı nesne yoktur. Güneş altında görülen, bir cam ardında olup biten kadar ilginç değildir hiçbir zaman. Bu karanlık ya da ışıklı delikte yaşam yaşar, yaşam düşe dalar, yaşam acı çeker.

Çatıların dalgaları ötesinde, yüzü şimdiden kırışmış, her zaman bir şey üzerine eğilen, hiç dışarı çıkmayan, olgun, yoksul bir kadın görüyorum. Yüzüyle, giysisiyle, hemen hemen hiçbir şeyle, bu kadının öyküsünü, daha doğrusu masalını yeniden kurdum, bazı bazı ağlayarak anlatıyorum kendi kendime.

Zavallı bir yaşlı adam görsem, onun masalını da aynı kolaylıkla kurardım.

Sonra da kendimden başkalarında yaşadığım, kendimden başkalarında acı çektiğim için gururla yatıyorum.

"Bu masalın doğruluğuna güveniyor musun?" diyeceksiniz belki. Yaşamama, var olduğumu, ne olduğumu duymama yardım ettikten sonra, dışımdaki gerçeğin ne ne olup ne olmadığı vız gelir bana.

XXXVI

RESİM YAPMA İSTEĞİ

İnsan mutsuzdur belki de, ama istekle kıvranan sanatçı mutludur!

Gözlerime pek ender görünmüş, karanlıkta geçip gitmiş bir yolcunun ardında kalan güzel bir şey gibi öylesine çabuk kaçmış olanın resmini yapmak isteğiyle tutuşuyorum. Yitip gideli ne çok zaman geçti şimdiden!

Güzel, güzelden de fazla, şaşırtıcı. Karayla dolup taşıyor: esinlediği her şey de gececil, derin. Gözleri, içlerinde belirsizce gizem ışıldayan iki mağara, bakışı da şimşek gibi aydınlatıyor: Karanlıklarda bir patlama bu.

Işık ve mutluluk saçan kara bir yıldız düşünülebilseydi, kara bir güneşe benzetirdim onu. Ama ayı düşündürtüyor kolayca, ay korkunç etkisiyle damgalamış onu kuşkusuz; arı aşkların ak ayı, o soğuk bir geline benzeyen ay değil, fırtınalı bir gecenin dibinde koşan bulutların ittikleri, uğursuz, sarhoş edici ay; saf insanların uykusuna giren ,sıkı ağızlı, durgun ay değil, gökten koparılmış, yenilmiş, ayaklanmış ay, Teselya Büyücülerinin yılgın otlar üstünde dansetmeye zorladıkları ay!

Dar alnında yılmaz istem, av aşkı barınır. Gene de, bu kaygı verici yüzün aşağısında, oynak burun deliklerinin bilinmediği ve olanaksızı içlerine çektikleri yerde, büyük bir ağız volkanlı bir alanda açılmış görkemli bir çiçeğin mucizesini düşündürten, kırmızı, ak ve çok hoş gülüşü anlaşılmaz bir güzellikle parlar.

Kimi kadınlar vardır, yenmek ve tatlarını çıkarmak isteği verirler; ama bu, bakışlarının altında ağır ağır ölme isteği veriyor.

XXXVII

AYIN İYİLİKLERİ

Sen beşiğinde uyurken, gelgeç isteklilerin şahı olan Ay, pencereden baktı, "Bu çocuğu beğendim," dedi.

Bulut merdiveninden usulca indi, camlardan sessizce geçti. Sonra bir ananın yumuşacık sevgisiyle üzerine uzandı, kendi renklerini bıraktı yüzüne .Gözbebeklerin yeşil kaldı bu yüzden,yanakların da şaşılacak derecede solgun. Gözlerin bu konuğu seyrederken böyle garipsi garipsi büyüdüler; gırtlağını da öyle sevgiyle sıktı ki, tükenmez bir ağlama isteği kaldı içinde.

Bu arada, sevincinin yayılışı içinde, Ay fosforlu bir hava gibi, ışıklı bir zehir gibi dolduruyordu bütün odayı; hem de bütün bu canlı ışık düşünüyor ve şöyle diyordu: "Öpüşümün etkisi hiç silinmeyecek üzerinden. Benim gibi güzel olacaksın. Benim sevdiğimi ve beni seveni seveceksin; suyu, bulutları, sessizliği, geceyi; uçsuz bucaksız, yeşil denizi; biçimsiz ve çok biçimli suyu; bulunmayacağın yeri; tanımayacağın sevgiliyi; pek garip çiçekleri; sayıklatan çiçekleri; piyanolar üzerinde kendilerinden geçen, yumuşak, boğuk bir sesle, kadınlar gibi inleyen kedileri!

"Ve benim sevgililerim sevecek seni, beni pohpohlayan seni de pohpohlayacak. Gece okşayışlarımda gene böyle gırtlaklarını sıktığım yeşil gözlü adamların kıraliçesi olacaksın; denizi, uçsuz bucaksız ,gümbürtülü, yeşil denizi, biçimsiz ve çok biçimli suyu, bulunmadıkları yeri, tanımadıkları kadını, bilinmedik bir dinin buhurdanlarına benzeyen uğursuz çiçekleri, istemi allak bullak eden kokuları, çılgınlıkların simgesi olan, yabanıl şehvetli hayvanları sevenlerin kıraliçesi."

Sevgili, lanetli, şımarık çocuk, işte şimdi bunun için yattım ayaklarının dibine, bütün varlığında korkunç Tanrı'nın ,geleceği gören analığın, bütün *aycılları* zehirleyen sütananın yansımasını arıyorum.

XXXVIII

GERÇEĞİ HANGİSİ

Bénédicta adında birini tanımıştım, havayı ülküyle doldururdu, gözleri büyüklüğün, güzelliğin, şanın, ölümsüzlük inancı veren her şeyin arzusunu yayardı ortalığa.

Ama bu mucizemsi kız uzun zaman yaşayamayacak kadar güzeldi; bu yüzden de ben kendisini tanıdıktan birkaç gün sonra öldü ya; baharın buhurdanını mezarlıklarda bile çalkaladığı bir günde kendim gömdüm onu. Hint kutuları gibi bozulmak bilmez, hoş kokulu bir tahta tabuta iyice kapattım da gömdüm.

Gözlerim gömümün gömüldüğü yere çakılı dururken, ölüye şaşılacak derecede benzeyen bir küçük yaratık gördüm birden, taze toprağı isterik ve garip bir şiddetle çiğniyor, kahkahalar koparıyordu. "Benim, gerçek Bénédicta benim! Benim! aşağılık yaratık! Sen de, çılgınlığının, körlülüğünün cezası olarak ,beni olduğum gibi seveceksin!" diyordu.

Ama ben: "Hayır! hayır!" diye yanıtladım öfkeyle. İstemediğimi belirtmek için de ayağımı öyle bir şiddetle yere vurdum ki, bacağım ta dizime kadar yeni mezara gömüldü, sonra da, tuzağa düşmüş bir kurt gibi, ülkünün çukuruna bağlanıp kaldım, belki de bir daha kurtulmamasıya.

XXXIX

CİNS BİR AT

Çok çirkin. Çok hoş gene de! Zaman ile Aşk, pençelerinin damgasını basmışlar üzerine ,her dakikanın, her öpüşün gençlikten, tazelikten neler götürdüğünü öğretmişler ona zalimce.

Gerçekten çirkin; karınca, örümcek, hatta iskelet de diyebilirsiniz isterseniz; ama içki de, iksir de, sihir de! çok hoş kısacası.

Zaman, yürüyüşünün parıltılı uyumunu da, yapısının yıkılmaz inceliğini de bozmamış. Aşk da çocuk soluğunun tatlılığını gidermemiş ; sonra Zaman, üzerinden Güney Fransa'nın Nimes'in, Aix'in, Arles'ın, Avignon'un, Narbonne'un, Toulouse'un, güneşin o kutsanmış, tutkun, cana yakın kentlerinin bütün kızgın canlılığının yabanıl kokular olarak çıkıp yayıldığı gür yelesinden hiçbir şey koparmamış!

Zaman ile Aşk onu boşuna ısırmışlar var güçleriyle; belirsiz ama ölümsüz çekiciliğinden, oğlansı göğsünden hiçbir şey eksiltememişler.

Yıpranmış belki, ama yorgun değil, her zaman da kahramansı, çok cins atları getiriyor akla, usta bir meraklı gözünün bir kira arabasına, ağır bir yük arabasına koşuluyken bile tanıdığı cins atları.

Hem de öyle yumuşak, öyle ateşli ki! Güz günlerinde nasıl sevilirse öyle seviyor; yaklaşan kış günleri yeni bir ateş tutuşturuyor sanki yüreğinde; sevgisindeki kulluk da hiç mi hiç bıktırmıyor insanı.

XL

AYNA

Korkunç bir adam giriyor içeriye, aynada kendine bakıyor.

"Kendinizi görünce tiksintiden başka bir şey duymayacağınıza göre, ne diye bakıyorsunuz aynaya?"

Korkunç adam karşılık veriyor sözüme: "Beyefendi, 89'un ölümsüz ilkelerine göre, hak açısından bütün insanlar eşittir; öyleyse aynaya bakmak da hakkımdır; hazla ya da tiksintiyle, orası yalnız benim kendi bilincimi ilgilendirir."

Sağduyu adına ben haklıydım kuşkusuz; ama o da yasa açısından haksız değildi.

XLI

LİMAN

Liman yaşam kavgalarından yorulmuş bir ruh için hoş bir yerdir. Göğün genişliği, bulutların oynak mimarisi, denizin değişken renkliliği, fenerlerin ışıldaması, gözleri hiç yormadan eğlendirmek için bulunmaz bir prizmadır. Üzerlerine dalgaların uyumlu sallanışlar işlediği karışık donatımlı gemilerin ince, uzun görüntüleri, ruhta uyum ve güzellik beğenisini sürdürmeye yarar. Hem sonra, her şeyden önce, merakı da, hırsı da kalmamış kimse için, taraçaya yatıp ya da dalgakırana dirseğini dayayıp da gidenlerin ve gelenlerin, hâlâ isteme gücü, yolculuk etme ya da zengin olma isteği bulunanların bütün o devinimlerini izlemede bir tür gizemli, soylu haz vardır.

XLII

ODALIK PORTRELERİ

Erkeklere özgü bir salonda, yani kibar bir kumarhanenin bitişiğindeki bir fümuarda, dört adam sigara tüttürüyor, içki içiyordu. Ne kesinlikle genç, ne yaşlı, ne yakışıklı, ne de çirkindiler; ama ister yaşlı, ister genç olsunlar, sevincin her türlüsünü tatmış insanların şu tanınması hiç de güç olmayan seçkinliği, o anlatılmaz yanları, açık açık: "Biz dopdolu yaşadık, şimdi de sevip sayabileceğimiz şeyi arıyoruz," diyen o soğuk, alaylı hüzün vardı üzerlerinde.

İçlerinden biri kadın konusuna getirdi söyleşiyi. Bu konuda hiç durmamak daha iyi olurdu; ama kimi düşünce adamları, içtikten sonra, bayağı konuşmaları da yabana atmazlar. O zaman bir dans ezgisi dinler gibi dinler insan konuşanı.

"Her erkek bir toyluk çağı geçirmiştir, diyordu bu adam: Orman perisinin bulunmadığı yerde, hiç tiksinti duyulmadan meşe gövdelerinin kucaklandığı çağdır bu. Aşkın ilk basamağıdır. İkinci basamağa geldi mi seçmeye başlar insan. Bir yargıya varabilmek için düşünebilmek demek, çoktan gerilemeye başlamış olmak demektir. İşte o zaman kararlı olarak güzelliği arar insan. Bana gelince, beyler, ben üçüncü basamağın bunalımlı dönemine çoktan gelmiş olmakla onur duyuyorum, bu dönemde güzellik bile yetmez, kokuyla, süsle, vb. vb... ile tuzlanıp biberlenmesi gerekir. Hatta, bazı bazı, bilinmedik bir mutluluğu özlercesine, tam sakinliğin belirtisi olacak bir dördüncü basamağı arzuladığımı söyleyebilirim. Ama toyluk çağı bir yana bırakılırsa, bütün yaşamım boyunca, kadınların

sinirlendirici budalalığı, öfkelendirici bayağılığı herkesten çok daha fazla etkidi bana. Hayvanların en çok sevdiğim yanları, saflıklarıdır. Son odalığımın bana neler çektirdiğini buyurun siz yargılayın.

"Bir prensin piçiydi. Söylemeye ne hacet, güzeldi; yoksa ne diye seçecektim? Ama bu büyük niteliği yakışıksız, biçimsiz bir hırsla bozuyordu. Hep erkeklik taslamak isteyen bir kadındı. 'Erkek değilsiniz, siz! Ah! ben erkek olsaydım! Ben senden daha erkeğim!' İçinden yalnız türküler havalandığını görmek istediğim bu ağızdan çıkan nakaratlar hep böyle şeylerdi. Bir kitap, bir şiir, bir opera sözü geçip de hayranlığımı belirtmeye göreyim, 'Güçlü bir şey mi sanıyorsunuz yoksa? derdi hemen. Siz güçten anlar mısınız ki?' Sonra da kanıtlar sıralamaya başlardı.

"Günün birinde kimyacılığa girişti; öyle ki, dudaklarıyla dudaklarım arasında camdan bir maske bulmaya başladım. Bütün bunlarla birlikte pek de usluydu. Bazı bazı onu biraz fazla aşklı bir deviniyle itip kaktım mı, kirletilmiş bir alıngan kadın gibi çırpınırdı..."

"Nasıl bitti bu iş? diye sordu öbür üç kişiden biri. Bu kadar sabırlı olduğunuzu bilmezdim."

"Tanrı her derdi dermanıyla verir. Ülküsel güce susamış Minerva'yı uşağımla baş başa buldum günün birinde, öyle bir durumdaydılar ki, yüzleri kızarmasın diye sessizce çekilmek zorunda kaldım. Akşam hesaplarını kapatıp ikisine de yol verdim.

"Beni sorarsanız, ben yalnız kendimden yakınıyorum, dedi sözünü kesen. Mutluluk gelip evime yerleşti de ben onu tanıyamadım. Bu son zamanlarda yazgı yaratıkların en hoşunun, en uysalının ,en sadığının, her zaman hazır, hem de coşkunluktan uzak bir kadının tadını çıkarma mutluluğunu getirmişti bana! 'Sizi memnun edecekse, baş üstüne!' En sık verdiği yanıt buydu. Bastonu alıp da şu duvarı, şu kanepeyi dövseniz, en azgın aşk atılışlarının

odalığımın göğsünden çıkardığı iniltilerden daha çok inilti çıkarırdınız. Bir yıl birlikte yaşadık, sonra hiçbir zaman haz duymadığını söyledi. Eşit koşullarda olmayan bu düellodan tiksindim, sonra evlendi eşsiz kız. Neden sonra aklıma esti, onu bir daha görmek istedim, altı güzel çocuk gösterdi bana: 'İşte böyle ,sevgili dostum, sizin odalığınızken ne kadar *bakireysem,* karılığımda da o kadar *bakireyim*' dedi. Hiçbir şeyi değişmemişti kadının. Bazı bazı onu özlediğim olur: Onunla evlenmeliydim ben."

Ötekiler gülmeye başladılar, sonra bir üçüncüsü konuştu:

"Beyler, sizlerin belki de kaçırdığınız ergiler tattım ben. Aşkta gülünçten, hayranlığa da yer veren bir gülünçten söz açacağım. Son odalığıma, sizin kendi odalıklarınızdan nefret ettiğinizden ya da onları sevdiğinizden çok daha fazla hayrandım. Benim kadar başkaları da hayrandı ona. Bir lokantaya girdik mi, aradan birkaç dakika geçmeden herkes yemeğini unutur, onu seyrederdi. Garsonlar bile, kasa başındaki kadın bile görevlerini unutacak derecede duyarlardı bu bulaşkan esrimeyi. Kısacası, canlı bir acayiplikle baş başa yaşadım bir zaman. Dünyanın en kaygısız, en hafif davranışıyla yer, çiğner, kemirir, yutardı. Böylece uzun süre esrime içinde tuttu beni. Tatlı, dalgın, İngilizsi, romansı bir 'Acıktım!' deyişi vardı. Dünyanın en güzel dişlerini, insanı hem içlendirip hem keyiflendirebilecek dişlerini göstere göstere, gece gündüz, yinelerdi bu sözcüğü, Bu *obur canavar*'ı panayırlarda göstererek servetler kazanabilirdim. İyi besliyordum onu, gene de beni bıraktı...

— Bir yiyecek satıcısı için mi? — Ona yakın bir şey, bir tür erzak memuru, kendine özgü bir elçabukluğuyla bu çocukçağıza birçok askerin tayınını sağlıyordur belki de. Hiç değilse ben böyle düşündüm.

"Ben genellikle bencil kadının başına kakılanın tersi yüzünden korkunç acılar çektim, dedi dördüncü adam.

Kadınlarınızın kusurlarından dert yanışınıza bakıyorum da çok haksız buluyorum sizleri, çok talihli ölümlüler!"

Ağırbaşlı, yumuşak görünüşlü, açık külrengi gözlerle, bakışı: *"İstiyorum!"* ya da *"Zorunlu!"* ya da: *"Hiçbir zaman bağışlamam!"* diyen şu gözlerle aydınlanan rahip yüzlü bir adam pek ciddi bir sesle söylemişti bu sözleri.

"Evet, bilirim sizleri, siz C..., sizde o sinirlilik, siz, K... ile J..., sizlerde de o korkaklık, o hafiflik olduktan sonra, tanıdığım kadınla bir arada yaşasaydınız ya kaçar, ya da ölürdünüz. Ben yaşadım gördüğünüz gibi. İster duyguda, ister hesapta olsun hiçbir yanlışlık yapmasına olanak bulunmayan bir insan düşünün: Umut kırıcı bir yaradılış huzuru düşünün; oyundan, sahtelikten uzak bir bağlılık; zayıflıktan uzak bir uysallık; şiddetten uzak bir güç. Aşkımın öyküsü, baş döndürecek kadar tekdüze, bir ayna gibi dupduru ve dümdüz bir yüzey üzerinde sonu gelmez bir yolculuğa benzetilebilir, bu ayna bütün duygu ve davranışlarımı kendi bilincimin alaylı doğruluğuyla yansıtabilirdi, öyle ki mantığa uymaz bir davranışı ya da bir duyguyu göze alıp da ayrılmaz gölgemin dilsiz serzenişini hemen fark etmediğim olmazdı hiç. Aşk bana bir vasilik gibi görünüyordu. Ne budalalıklarımı engelledi, yapmadığıma şimdi pişman olduğum budalalıkları! İstemeye istemeye ne kadar borç ödedim! Kişisel çılgınlığımdan gelebilecek bütün kazançlardan yoksun bırakıyordu beni. Soğuk ve aşılmaz bir kuralla, bütün heveslerimin önüne set çekiyordu. En kötüsü, tehlike geçtikten sonra minnet de istemiyordu. Kaç kez: "Biraz kusurlu ol, aşağılık yaratık! Kusurlu ol ki, sıkıntısız, öfkesiz sevebileyim seni!" diye bağırarak gırtlağına yapışmaktan alıkoymadım kendimi! Yıllar boyunca hayran oldum ona, yüreğim kinle dola dola. En sonunda, bundan ölen ben olmadım!

"Ya!" dedi ötekiler, "o öldü demek?"

"Evet! böyle süremezdi. Aşk ezici bir karabasan

olmuştu benim için .Politika diliyle, yenmek ya da ölmek, yazgı bunlardan birini seçmeye zorluyordu beni! Bir akşam, bir koruda... bir küçük göl kıyısında..., hüzünlü bir gezintiden sonra, onun gözleri göğün tatlılığını yansıtırken benim yüreğim cehennem gibi sıkılırken..."

— "Ne!"

— "Nasıl!"

— "Ne demek istiyorsunuz?"

— "Kaçınılmaz bir şeydi bu. Kusursuz bir uşağa sövemeyecek, bu uşağı kovamayacak kadar fazladır adalet duygum. Ama bu duyguyu bu yaratığın bende uyandırdığı dehşetle ayarlamak gerekiyordu; saygıda kusur etmeden başımdan atmalıydım bu yaratığı. *Değil mi ki kusursuzdu,* ne yapacaktım?"

Öbür üç arkadaş bulanık, hafiften de şaşkın bir bakışla baktılar adama, anlamıyormuş gibi davranırcasına, yeterince açıklamış bile olsa, kendilerinin böyle çetin bir şeyi yapamayacaklarını sezdiklerini söylemeden belirtmek istercesine...

Sonra, yaşamı öylesine çetin olan Zamanı öldürmek, öylesine ağır akan Yaşamı hızlandırmak için yeni şişeler getirttiler.

XLIII

ÇAPKIN NİŞANCI

Araba korudan geçerken, bir atış yerinin yakınlarında durdurdu, Zamanı *öldürmek* için birkaç kurşun atmanın hoş olacağını söyledi. Bu canavarı öldürmek, herkesin en bayağı, en haklı uğraşısı değil midir? Ve elini kibarca sevgilisine, tatlı ve iğrenç karısına, kendisine o kadar haz, o kadar acı, belki dehasının da büyük bir bölümünü borçlu olduğu bu gizemli kadına uzattı.

Birçok kurşunlar hedeften uzağa gitti; biri de tavana saplandı; sevimli yaratık eşinin beceriksizliğiyle alay ederken, çılgınca gülerken, o birdenbire kendisine döndü: "Şurda, sağda, burnu havada duran, pek de mağrur görünen şu kuklaya bakın. *Onu sizin yerinize koyuyorum,* sevgili meleğim," dedi. Sonra gözlerini yumup tetiğe bastı. Nişan kuklasının başı uçuvermişti.

O zaman sevgili, tatlı, iğrenç karısına, kaçınılmaz ve acımasız Esin-perisine doğru eğilip saygıyla elini öptü: "Sevgili meleğim, becerikliliğimden dolayı size ne kadar teşekkür etsem az!" dedi.

XLIV

ÇORBA VE BULUTLAR

Sevgili çılgınım akşam yemeğimi veriyordu, ben de yemek odasının açık penceresinden Tanrı'nın buharlardan yarattığı oynak mimarileri, dokunulmazın eşsiz yapılarını seyrediyordum. Bir yandan seyrediyor, bir yandan da söyleniyordum içimden: "Bütün bu düşsel nesneler nerdeyse güzel sevgilimin gözleri kadar yeşil gözlü, canavarımsı çılgınımın gözleri kadar güzel!"

Birdenbire zorlu bir yumruk yedim sırtıma, boğuk, tatlı bir ses, isterik, içkiden kısılmış gibi bir ses duydum, canım sevgilimin sesini duydum: — "Çorbanı içecek misin, bulut tüccarı enayi dümbeleği?" diyordu.

XLV

ATIŞ YERİ İLE MEZARLIK

Mezarlığa bakan kahve — "Çok garip tabela — diye düşündü gezginimiz — ama susuzluk uyandırmak için de bire bir! Bu meyhanenin sahibi Horace'ı ve Epicure'ün öğrencisi olan ozanları çok beğeniyor herhalde. İskeletsiz bir şölen, yaşamın kısalığını belirten herhangi bir simgesi bulunmayan bir şölen düzenlemeyen eski Mısırlıların derin incelmişliğini de bilir herhalde."

Sonra, girdi, mezarlara karşı oturup bir bardak bira içti, bir sigara tüttürdü ağır ağır. Sonra bu mezarlığa inmek esti aklına, otları pek uzun, pek çağırıcıydı, içinde pek zengin bir güneş hüküm sürmedeydi.

Gerçekten de ışık ile sıcak son şiddetini bulmuştu burda, sarhoş güneş yıkılışla beslenip semizleşmiş, çok güzel çiçeklerden bir hah üstüne yan gelip yatıyor diyeceği gelirdi insanın. Uçsuz bucaksız bir yaşam — alabildiğine küçük varlıkların yaşamı — uğultusu dolduruyordu havayı, ama, düzenli aralıklarla, yakın bir atış yerinde atılan silahların patırtısıyla kesilmekteydi, tüfekler sessizce çalınan bir senfoninin uğultusu içinde şampanya mantarlarının patlayışı gibi patlıyorlardı.

Beynini kızdıran güneş altında, Ölümün keskin kokularının havası içinde, oturduğu mezarın altında bir fısıltı işitti o zaman. Şöyle diyordu bu fısıltı: "Nişan tahtalarınıza, karabinalarınıza lanet olsun, ölülere de, tanrısal dinlenişlerine de kulak asmayan şamatacı canlılar! Hırslarınıza lanet olsun, hesaplarınıza lanet olsun, ölüm tapmağı yanında öldürme sanatını öğrenmeye gelen sabırsız ölümlüler! Ödülü kazanmanın, hedefi tutturmanın ne kadar

kolay olduğunu, Ölümden başka her şeyin nasıl hiç olduğunu bilseydiniz, böylesine yorulmazdınız, çalışkan canlılar, Hedefi, iğrenç yaşamın biricik hedefini çoktan tutturmuş olanların uykusunu bu denli bulandırmazdınız.

XLVI

YİTİK AYLA

Daha neler, dostum, siz, burada, öyle mi? Siz, böyle kötü bir yerde! siz, içkisi cevher, yemeği cennet taamı olan adam! Doğrusu ya, çok şaştım bu işe.

"Dostum, atlardan, arabalardan ne kadar tiksindiğimi bilirsiniz. Az önce, bulvarın ortasından aceleyle geçerken, ölümün dört bir yandan aynı zamanda, dört nala geldiği o oynak kargaşa içinde, çamurlar içinde sıçrarken, aylam (*) birdenbire başımdan kayıp yolun balçığı içine düştü. Almaya cesaret edemedim. Kemiklerimi kırdırtmaktansa nişanlarımı yitirmeyi daha doğru buldum. Hem sonra yıkımın da bir işe yaradığı olur, dedim içimden. Şimdi tanınmadan dolaşabilir, aşağılık şeyler yapabilir, bayağı ölümlüler gibi içkili, kadınlı bir yaşayışa dalabilirim. İşte tıpkı sizin gibiyim, görüyorsunuz!"

"Hiç değilse bir ilan verin de arayın bu aylayı, ya da komisere bildirin."

"Hayır. Burada rahatım. Bir siz tanıdınız beni. Büyüklük, yücelik canımı sıkıyor. Hem sonra kötü bir ozanın bunu alıp edepsizce başına takacağını düşünüyorum da seviniyorum. Bir insanı mutluluğa kavuşturmak, ne büyük zevk! Hem mutluluğa kavuşturmak, hem gülmek! X'i ya da Z'yi düşünün, ne gülünç olur, değil mi!"

* Türkçe'ye "ayla", "hale", diye çevrilebilecek "auréole" sözcüğü aynı zamanda "şan, şeref" anlamına da gelir. Ayrıca bu ayla, resimlerde ermişlerin başını da çevreler.

XLVII

MADEMOISELLE BISTOURI *

Havagazı fenerlerinin aydınlığında kenar mahallenin sonuna gelirken, usulca bir kol kaydı kolumu altına, bir ses duydum: "Hekim misiniz, efendim?" diyordu kulağıma.

Baktım; pek-açık gözleri hafiften sürmeli, saçları başlığının bağlarıyla yelde dalgalanan, iri, güçlü bir kızdı.

"Hayır, hekim değilim. Bırakın, geçeyim."

"Yo! hayır! hekimsiniz. Ortada. Evime gelin. Benden memnun kalacaksınız, hadi!"

"Geleceğim elbet sizi görmeye, ama daha sonra, *hekimden sonra*, hay Allah!.."

"Hah! hah! — yaptı, hep asılıyordu koluma, kahkahayı kopardı, — maskara bir hekimsiniz siz, böylelerini de çok gördüm. Gelin."

Tutkuyla severim gizemi, çünkü hep ortaya çıkacağını umarım. Bu dostun, daha doğrusu bu beklenmedik gizemin ardına düştüm.

İzbeyi anlatmayacağım; birçok eski, tanınmış Fransız ozanında bulabilirsiniz böyle bir yeri. Yalnız Régnier'nin görmediği bir ayrıntı vardı: Duvara asılmış iki üç ünlü hekim portresi.

Ne kadar ağırladı beni! Bol ateş, sıcak şarap, sigaralar; maskara yaratık, bana bu güzel nesneleri sunup bir sigara da kendisi yakarken: "Evinizdeymiş gibi davranın, dostum, rahatınıza bakın," diyordu. "Hastaneyi, güzel gençlik günlerini anımsarsınız. A, bu da ne! nerden peydahladınız bu ak saçları! L...'de yatılı hekim yardımcısıyken hiç

* Bistouri: Cerrah bıçağı anlamına gelir.

böyle değildiniz, çok bir zaman da geçmedi üzerinden... Anımsıyorum, önemli ameliyatlarda siz yardım ederdiniz ona. Kesip biçmesini, kırpıştırmasını seven adam diye öylesine derim ben işte! Araçları, iplikleri, süngerleri siz uzatırdınız ona. Ameliyat bitti miydi, saatine bakar, göğsünü kabarta kabarta: 'Beş dakika, beyler! derdi. Ya, ben her yere giderim işte. İyi bilirim bu efendileri."

Az sonra, bana "sen" diyor, bitmez öyküsüne yeniden başlıyor, "Hekimsin sen, değil mi, nonoşum?" diye soruyordu.

Bu akıl almaz nakarat üzerine ayağa fırladım. "Hayır!" diye bağırdım öfkeyle.

"Cerrah mısın öyleyse?"

"Hayır! hayır! senin kafanı kesmek için olursa, o başka! anasını kovaladığımın!..."

"Dur, göreceksin," dedi.

Bir deste kâğıt çıkardı çekmeceden, bunlar da günümüzün ünlü hekimlerinin portrelerinin koleksiyonundan başka bir şey değildi. Maurin baskısıydılar, Voltaire rıhtımında yıllar boyunca sergilenmiş olmalıydılar.

"Bak! şunu tanıyor musun?"

"Evet! X. bu. Hem adı aşağıda yazılı, ama onu tanırım da."

"Biliyordum! Bak! bu da Z., dersinde, X'ten söz ederken: "Yüzünde ruhunun karanlığını taşıyan o canavar!" diyen. O bir konuda kendisi gibi düşünmüyordu da ondan söylüyordu bunları. Okul'da ne kadar gülerlerdi buna? Anımsıyor musun? — Bak, bu da K., hastanesinde baktığı isyancıları hükümete ihbar eden. Ayaklanma zamanlarıydı o zamanlar. Bu kadar yakışıklı bir adam böylesine acımasız olsun, olacak iş mi? — İşte, bu da W., ünlü İngiliz hekimi; Paris'e geldiğinde yakalamıştım onu. Hanım hanımcık bir kıza benziyor, değil mi?"

Gene yuvarlak masanın üstünde duran, iple bağlı bir

çıkına dokunuyordum: "Dur biraz, dedi; bunda yatılılar var, bu çıkındakiler de gündüzüler."

Bir yığın fotoğrafı yelpaze gibi açtı, çok daha genç yüzler vardı bunların üzerinde.

"Bir daha görüştüğümüzde sen de resmini verirsin, değil mi, canım?"

"Ama neden, dedim, ben de kendi değişmez düşüncemi kovalıyordum, neden benim hekim olduğuma inanıyorsun?"

"Kadınlara çok nazik, çok iyi davranıyorsun da ondan!"

"Garip mantık!" dedim kendi kendime.

"Pek yanılmam ben bu konuda; çok tanıdım böylelerini. Bu efendileri o kadar severim ki, bazı bazı, hasta olmasam da onları görmeye giderim ,sırf görmek için. Kimileri vardır, "Hiç de hasta değilsiniz!" derler soğuk soğuk. Ama kimileri de anlarlar, çünkü yaparım numaramı.

"Ya anlamadıkları zaman?"

"Hay Allah! *boşu boşuna* rahatsız ettiğim için, şöminenin üzerine on frank bırakırım. Öyle iyi, öyle uysaldır ki bu adamlar! Pitié'de ufak bir gececi buldum, melek gibi güzel, hem de terbiyeli! Öyle de çalışkan ki, zavallı çocuk. Arkadaşları meteliksiz olduğunu söylediler, anası babası yoksulmuş, hiçbir şey yollamıyorlarmış. Bu bana güven verdi. Biraz geçkinceyim ama oldukça güzel kadınım ne de olsa. 'Bana gel, sık sık gel, gör beni. İçin de rahat olsun, bana para gerekmez,' dedim ona. Ama, anlarsın ya, bin dereden su getirerek çıtlattım bunu; açık açık söylemedim; sevgili çocuğun gururunu incitmekten öyle korkuyordum ki! Bak, ne diyeceğim, inanır mısın, garip bir isteğim var, ona söylemeyi bir türlü göze alamıyorum: çantasıyla, önlüğüyle gelsin, hatta üzerinde birazcık da kan olsun isterdim!"

Sevdiği oyuncu kıza, bütün saflığıyla: "Yarattığınız o ünlü rolde giydiğiniz giysiyle görmek isterdim sizi," diyen,

duygulu bir adam gibi söyledi bunu.

Ben de gene aynı inatla konuştum: "Bu özel tutku ne zaman, nasıl doğdu sende, anımsayabiliyor musun?"

Derdimi güç anlatabildim; en sonunda başardım. Ama o zaman da çok kederli bir tavırla, hatta, aklımda kaldığına göre, gözlerini çevirerek karşılık verdi: "Bilmiyorum... anımsamıyorum."

Dolaşmasını, bakmasını bildikten sonra, ne tuhaflıklar görmez insan büyük kentte! Kent suçsuz canavarlarla dolup taşar. Hepimizin efendisi, Ulu Tanrım! Yaratıcı, ustalar ustası; Yasayı da, Özgürlüğü de yapmış olan, serbest bırakan hakan, bağışlayan yargıç; nedenlerle, etkenlerle dolu olan, belki de yüreğime din değiştirtmek için, bir bıçak ağzına iyileşmeyi koyarcasına, aklıma dehşet zevkini koyan Tanrım, ne olur, acıyın bize, kadınlı erkekli delilere acıyın! Ey Yaratıcı, bunların neden var olduklarını, nasıl *oluştuklarını*, nasıl *oluşmamış* olabileceklerini bilen biricik Varlık için canavar diye bir şey bulunabilir mi?

XLVIII

ANY WHERE OUT OF THE WORLD
DÜNYADAN ÖTE OLSUN DA NERESİ OLURSA OLSUN

Bu yaşam bir hastanedir, her hastası yatak değiştirme isteğine saplanmış. Kimi soba karşısında çekmek ister acısını, kimi pencere yanında iyileşeceğine inanır.

Bana da hep bulunmadığım yerde rahat ederim gibi gelir, ruhumla durmadan tartıştığım bir sorundur bu göç sorunu.

"De bana, ruhum, zavallı soğumuş ruh, Lizbon'da yaşamaya ne dersin? Orası sıcaktır herhalde şimdi, bir kertenkele gibi canlanırdın orda. Bu kent su kıyısındadır; mermerden yapıldığını söylerler, halk da bitkilere öyle bir kin beslermiş ki, bütün ağaçları söküp atarmış. Tam senin gönlüne göre bir görünüm işte; ışıkla madenden yapılmış bir görünüm, bunları yansıtmak için de su!"

Ruhum karşılık vermiyor.

"Devinmeyi seyrederek dinlenmeyi böylesine sevdiğine göre, Holanda'da, o mutluluk veren toprakta oturmak ister misin? Müzelerde resmine sık sık hayran kaldığın bu ülkede sıkıntın dağılır belki de. Seren ormanlarını, evlerin yanıbaşına demirlemiş gemileri seversin sen, Rotterdam'a ne dersin?"

Hiç ses çıkmıyor ruhumdan.

"Yoksa Batavia'dan daha çok mu hoşlanırsın? Orda tropikal güzellikle kaynaşmış Avrupa ruhunu da bulurduk."

Tek sözcük yok. Ruhum ölmüş olmasın?

"Yoksa yalnız kendi derdin içinde rahat edecek kadar uyuştun mu? Öyleyse Ölüm'ün eşi olan ülkelere doğru kaçalım. Ben bilirim yapacağımızı, zavallı ruh! Tornéo'ya

gitmek üzere toplarız pılı pırtıyı. Daha da ötelere, Baltık'ın en son ucuna gidelim; olanak varsa yaşamdan da öteye; kutba yerleşelim.Orda güneş yeryüzünü ancak eğrilemesine sıyırıp geçer, ışıkla gecenin birbirlerini pek ağırdan kovalamaları çeşitliliği siler, tekdüzeliği, yani hiçliğin öbür yarısını çoğaltır. Kuzey şafakları bizi eğlendirmek için zaman zaman Cehennem'in hava fişeklerinin parıltıları gibi pembe demetler yollarken, karanlıkta uzun uzun yunabiliriz orada."

En sonunda patlıyor ruhum, sonra da bilgece haykırıyor: "Bu dünyadan öte olsun da neresi olursa olsun!"

XLIX

YOKSULLARI GEBERTELİM

On beş gün boyunca odama kapanmış, çevreme o sıralarda (on altı, on yedi yıl oluyor) moda olan kitaplar doldurmuştum; toplumları yirmi dört saat içinde mutlu, bilge ve zengin etme sanatını ele alan kitapları söylemek istiyorum. Böylece bütün bu halk mutluluğu aracılarının, — bütün yoksullara köle olmalarını öğütleyenlerin, onları tahtlarını yitirmiş kırallar olduklarına inandıranların— bütün o özenle hazırlanmış yapıtlarını sindirmiştim— yutmuştum, demek istiyorum—. Bunun için o sıralarda baş dönmesine ya da şaşkınlığa yakın bir ruhsal durum içinde bulunmam kimseyi şaşırtmayacaktır.

Yalnız, sözlüğünü yenilerde gözden geçirdiğim bütün kocakarı düzmecelerinden daha üstün bir düşüncenin karanlık filizlerinin aklımın derinliklerinde yeşerdiğini duyar gibi olmuştum. Ama bir düşüncenin düşüncesinden başka bir şey değildi bu, alabildiğine belirsiz bir şeydi.

Büyük bir susuzlukla dışarı çıktım. Öyle ya, kötü kitapların tutkulu hazzı kendisiyle oranlı bir açık hava ve ferahlayış gereksinimi doğurur.

Bir meyhaneye gireceğim sırada, bir dilenci, şapkasını uzattı bana, şu unutulmaz bakışlarından biriyle baktı, akıl maddeyi kımıldatsaydı, manyetizmacının gözü üzümleri oldursaydı, tahtlara takla attırırdı bu bakışlar.

Aynı zamanda, kulağımda bir sesin fısıltısını duydum, tanıdım bu sesi; her yerde bana yoldaşlık eden iyi bir Meleğin, ya da iyi bir Şeytanın sesiydi. Sokrat'ın iyi Şeytanı olsundu da neden benim iyi Meleğim olmasındı, neden ben de, Sokrat gibi, incelik dolu Lélut ile çok akıllı Bail-

large'ın(*) imzasını taşıyan bir delilik belgesi elde etme onuruna ermeyecektim?

Sokrat'ın Şeytanı ile benimki arasında şöyle bir fark var yalnız: Sokrat'ınki yalnız kendisini korumak, gözünü açmak, durdurmak için çıkardı karşısına, benimkiyse öğüt verir, esin verir, inandırır. Zavallı Sokrat'ın yasaklayıcı bir Şeytanı vardı; benimki hep hak verir bana, benimki bir eylem Şeytanı ya da bir savaş Şeytanıdır.

Sesi şunu fısıldıyordu kulağıma: "Ancak eşit olduğunu kanıtlayan kişi eşittir bir başkasına, ancak özgürlüğü fetheden hakeder özgürlüğü."

Dilencinin üzerine atıldım birdenbire. Bir yumrukta, bir gözünü açılmaz ettim, top gibi büyüyüverdi bir saniyede. İki dişini kırarken benim de bir tırnağım kırıldı, doğuştan zayıf olduğumdan, yumruk atmaya da fazla alışkın olmadığımdan, bu yaşlı adamı çabucak tepelemek için kendimi yeterince güçlü bulmayınca, bir elimle yakasına yapıştım, öbür elimle de gırtlağına sarıldım, başını duvara vurarak, var gücümle sarsmaya başladım. Şurasını da söylemeliyim ki, ilkin çevremi bir gözden geçirmiş, böyle kent dışında, ıssız bir yerde, epey bir süre hiçbir polis memurunun eline düşmeyeceğimi anlamıştım.

Sonra sırtına kürek kemiğini kıracak kadar zorlu bir tekme vurarak bu zayıf düşmüş altmışlığı yere serdim, yerde duran iri bir ağaç dalını kaptım, biftekleri yumuşatmak isteyen bir aşçı inadıyla, var gücümle dövdüm onu.

Birdenbire, — ey mucize! ey kuramının doğruluğunu gören filozofun ergisi! — bu kocamış iskeletin döndüğünü, böylesine bozuk bir makineden hiç ummayacağım bir güçle doğrulduğunu gördüm, sonra bana *iyi bir belirti* gibi gelen, kin dolu bir bakışla bakarak üzerime atıldı düşkün haydut, iki gözümü de şişirdi, dört dişimi kırdı, aynı ağaç dalıyla da zorlu bir dayak çekti bana. Böylece, güçlü ilacımla, ona

* O günlerin iki ruh hekimi.

gururu ve yaşamı geri vermiştim.

Kavgaya son verdiğimi anlatabilmek için bir sürü işaretler yaptım ona, sonra da bir Portique sofistinin memnunluğuyla kalktım, *"Beyefendi, benim eşitimsiniz!"* dedim, "cebimdeki parayı benimle paylaşmak onurunu benden esirgemeyin, bir de, gerçekten insansevei seniz, sizden sadaka istedikleri zaman, bütün meslektaşlarınıza, benim sizin sırtınızda deneyerek *acısını* çektiğim kuramı uygulamak gerektiğini unutmayın."

Yeminle söyledi bana: kuramı anlamıştı, öğütlerime de uyacaktı.

L

İYİ KÖPEKLER

Joseph Stevens'a

Çağımın genç yazarları karşısında bile, Buffon'a hayranlığımdan dolayı hiçbir zaman yüzüm kızarmadı; ama bugün o tantanalı doğanın ressamının ruhunu çağıracak değilim yardıma. Hayır.

Daha çok Sterne'e seslenmek geliyor içimden, şöyle derdim ona seslensem: "İçli maskara, eşsiz maskara, gökten in, ya da Cennet bahçelerinden bana doğru çık da iyi köpekler, yoksul köpekler için bir türkü, sana yaraşır bir türkü estir içime! Kuşakların belleğinde hiç yanından ayrılmayan o ünlü eşeğine bin de geri gel; eşeğin de ölümsüz kurabiyesini incelikle dudaklarının arasına almayı unutmasın sakın!"

Akademik esin tanrıçasını istemem! O kocamış, uslu kadın neme gerek benim? Ben dost esin tanrıçasına, kentli, canlı tanrıçaya sesleniyorum, iyi köpeklerin, yoksul köpeklerin, çamurlara batmış köpeklerin, ortağı olan yoksulla kendilerine kardeş gözlerle bakan ozandan başka herkesin, vebalıymış, bitliymiş gibi yanından kovduğu köpeklerin türküsünü söylememe yardım etsin diye.

Güzel bozuntusu köpeğe, o dört ayaklı budalaya, danuaya, kingçarlsa, ya da buldoğa, sevileceğinden hiç kuşkusu yokmuş gibi konuğun bacaklarına, dizlerinin üstüne saygısızca atlayacak kadar kendine hayran köpeğe, bir çocuk gibi gürültücü, şıklık düşkünü bir genç kadın gibi budala, kimi zaman da bir uşak gibi kindar ve hayasız köpeğe lanet olsun! Sivri burunlarında dost yolunu bulacak kadar koku alma gücü, dümdüz kafalarında domino oynayacak

kadar akıl bile bulunmayan o tazı dedikleri titrek, işsiz, güçsüz, dört ayaklı yılanlara bin kez lanet olsun.

Kulübelerine gitsinler o bıktırıcı asalaklar!

İpeğimsi, kapitonlu kulübelerine dönsünler! Çamurlu köpeğin türküsünü söylüyorum ben, yoksul köpeğin, yuvasız köpeğin, serseri köpeğin, hokkabaz köpeğin, içgüdüsü yoksulun, çingenenin, soytarının içgüdüsü gibi yoklukla çok güzel desteklenen köpeğin, o iyi ananın, aklın gerçek koruyucusunun türküsünü söylüyorum!

Uğursuz köpeklerin türküsünü söylüyorum, uçsuz bucaksız kentlerin dolambaçlı çukurlarında yalnız, başıboş dolaşan köpeklerin, bırakılmış kişiye kırpışmalı, akıllı gözlerle: "Beni de al yanına, ikimizin yoksunluğundan bir tür mutluluk doğar belki!" demiş köpeklerin.

Bir zamanlar Nestor Roqueplan kendisinin hiç kuşkusuz unuttuğu, ama yalnız benim, belki bir de Sainte-Beuve'ün anımsadığı ölümsüz bir anlatıda, *"Köpekler nereye gidiyorlar?"* diyordu.

Köpekler nereye gidiyorlar mı diyorsunuz, dikkatsiz insanlar? İşlerine gidiyorlar.

İş buluşmaları, aşk buluşmaları. Sisler içinde, karlar içinde, çamurlar içinde, yakıcı sıcak altında, şakır şakır yağmur altında, gidiyor, geliyor, koşuyor, arabaların altından geçiyorlar, pireler, tutkular, gereksinimler, ya da görevler yollara düşürmüş hepsini. Bizim gibi onlar da erkenden kalkmışlar, ya geçim derdindeler, ya da hazlarına koşuyorlar.

Kimileri vardır, kent dışında bir yıkıntıda yatar, her gün, belirli bir saatte Palais-Royal'in bir mutfağının kapısına gelip sadaka isterler; kimileri vardır, sürülerle, koşa koşa, budala erkekler istemez oldukları için yüreklerini hayvanlara vermiş altmışlık kızların acıma duygusunun hazırladığı yemeği paylaşmak için beş fersahı aşkın yol aşarlar.

Kimileri de vardır ki, kestane rengi zenciler gibi aşkla sarhoş olur, bazı günler bölgelerini bırakıp kente gelir, üstü başı biraz dağınık, ama mağrur ve minnettar bir dişi köpeğin çevresinde bir saat boyunca zıplar dururlar.

Kâğıtları, defterleri yoktur ama hiçbiri şaşırmaz saatini.

Tembel Belçika'yı bilir misiniz, kasabın, sütçünün ya da fırıncının arabasına koşulup da o yengin havlayışlarıyla atlarla boy ölçüşmekten duydukları gururlu hazzı gösteren bütün o güçlü köpeklere benim gibi siz de hayran kaldınız mı?

Daha da uygar bir düzeyden iki köpek daha işte. İzin verin de dışarı çıkmış bir sokak cambazının odasına sokayım sizi. Boyalı tahtadan, perdesiz bir karyola, tahtakurusu lekeleriyle dolu, yerlere sarkmış çarşaflar, iki hasır iskemle, bir dökme soba, bir iki de bozuk çalgı. Ah! acıklı eşyalar! Ama, rica ederim, üzerlerine hem sökük, hem şatafatlı giysiler giymiş, başlarını ortaçağ ozanlarının ya da askerlerin başlarına benzetmiş akıllı kişilere bakın, yanan sobanın üstünde usul usul kaynayan, ortasında duvar işlerinin bittiğini göstermeye yarayan hava direkleri gibi dikilmiş, uzun bir kaşık duran *adsız yapıtı* bir büyücü dikkatiyle bekleyen kişilere.

İşlerine böylesine düşkün oyuncuların midelerini iyi bir çorbayla doldurmadıkça yola çıkmamaları yerinde değil midir? Bütün gün halkın ilgisizliğine, aslan payını kendi alıp tek başına dört oyuncudan fazla çorba içen müdürün haksızlıklarına göğüs germek zorunda olan bu zavallıcıkların azıcık şehvet düşkünlüğünü bağışlamaz mısınız?

Bu dört ayaklı filozofları, hatırsever, yumuşak başlı ya da sadık köleleri kaç kez gülümseyip içlenerek seyretmişimdir, insanların *mutluluğuyla* fazlasıyla uğraşan cumhuriyet, köpeklerin *onurunu* gözetmeye zaman bulsaydı, cumhuriyet sözlüğü onları da *iyiliksever* diye tanımlayabilirdi pekâla.

Gene kaç kez bunca gözüpekliğe, sabıra, çabaya bir

ödül olsun diye, iyi köpekler, yoksul köpekler, çamurlu, dertli köpekler için belki de bir yerlerde (kim bilir ki?) özel bir cennet bulunduğunu düşünmüşümdür.

Virgile'in, Théocrite'in çobanları birbirini kovalayan türkülerine ödül olarak iyi bir peynir, en iyi ustanın elinden çıkmış bir flüt ya da memeleri şişkin bir keçi beklerlerdi. Yoksul köpeklerin türküsünü söyleyen ozan armağan olarak güzel bir yelek aldı, hem zengin, hem soluk bir renkteydi, güz güneşlerini, olgun kadınların güzelliğini, Saint-Martin yazlarını düşündürtürdü.

Ressamın ozan için gömleğini nasıl bir taşkınlıkla çıkardığını Villa-Hermosa Sokağındaki meyhanede bulunanların hiçbiri unutmayacaktır, yoksul köpeklerin türküsünü söylemenin çok iyi, çok yerinde bir iş olduğunu öylesine iyi anlamıştı.

Görkemli bir İtalyan hükümdarı da güzel bir sone ya da hoş bir hiciv şiiri karşılığında tanrısal Arétin'e ya değerli taşlarla süslü bir pala ya da bir saray mantosu armağan ederdi.

Ve ozan, ressamın yeleğini ne zaman sırtına geçirse, ister istemez iyi köpekleri, filozof köpekleri, Saint-Martin yazlarını, çok olgun kadınların güzelliğini düşünür.

SONUÇ

Gönlüm rahat, çıktım dağın tepesine,
Hastane, hapisane, kerhane, araf, cehennem,
Kent görünüyor bütün genişliğince,

Çiçekler gibi açar bütün aykırılıkları.
Boşuna gözyaşı dökmeye gitmezdim oraya,
Sen de bilirsin, ey Şeytan, kırık umutlarımın anası;

Kocamış bir kadının kocamış belalısı gibi
Sarhoş olmak isterdim o koca orospuyla,
Cehennemsi büyüsü gençleştirirdi beni.

Sabah yataklarında uyu daha gönlün dilerse,
Ağır, karanlık, nezleli, gönlün dilerse dolaş
Altın işlemeli akşam perdelerinde,

Seviyorum seni, rezil başkent! Orospular
Ve haydutlar, sunduğunuz hazlar sonsuz,
Ne var ki anlamaz bunu inançsız bayağılar.

İÇİNDEKİLER

Arsène Houssaye'e	7
Yabancı	9
Yaşlı Kadının Umutsuzluğu	10
Sanatçının Duası	11
Şakacının Biri	12
İki Kişilik Oda	13
Herkese Kendi Düşü	16
Deli ile Venüs	17
Köpek ve Şişe	18
Kötü Camcı	19
Sabah Saat Birde	22
Yabanıl Kadınla Cici Sevgili	24
Kalabalıklar	27
Dullar	29
Yaşlı Hokkabaz	32
Pasta	35
Saat	38
Saçlarda Bir Yarım Küre	40
Yolculuğa Çağrı	42
Yoksulun Oyuncağı	45
Perilerin Armağanları	47
Yoldan Çıkışlar ya da Eros, Plutus ve Ün	50
Akşamın Alacakaranlığı	54

Yalnızlık 56
Tasarılar 58
Güzel Dorothée 60
Yoksulların Gözleri 62
Kahramanca Bir Ölüm 64
Kalp Para 69
Cömert Kumarbaz 71
İp 75
İççağrılar 79
Asa 83
Sarhoş Olun 85
Ne Çabuk! 86
Pencereler 88
Resim Yapma İsteği 89
Ayın İyilikleri 90
Gerçeği Hangisi 92
Cins Bir At 93
Ayna 94
Liman 95
Odalık Portreleri 96
Çapkın Nişancı 101
Çorba ve Bulutlar 102
Atış Yeri ile Mezarlık 103
Yitik Ayla 105
Mademoiselle Bistouri 106
Dünyadan Öte Olsun da Neresi Olursa Olsun 110
Yoksulları Gebertelim 112
İyi Köpekler 115
Sonuç 119

Baudelaire

PARİS SIKINTISI

şiir

Çağdaş şiirin en büyük öncülerinden biri olan Charles Baudelaire (1821 - 1867), yalnızca bir ozan değildi, çağının ilerisinde bir düşünür, bir sanat eleştirmeniydi de. Bu arada, kişiliğinin iki yönünü birleştirmek istercesine, "dizemsiz ve uyaksız bir ezgisel düzyazı"nın olanaklarını araştırdı: **Paris Sıkıntısı**'nı yazdı. Büyük ozan, "düz şiir" diye adlandırabileceğimiz elli parçadan oluşan bu yapıtta, hem düşlediği yazınsal biçime yüzde yüz ulaşıyor, hem de içinde yaşadığı toplumun ve büyük kentin derin ozan duyarlığında yarattığı titreşimleri benzersiz bir ustalıkla yansıtıyor.

Baudelaire'in 1862'de tamamladığı bu yapıt, ancak ölümünden iki yıl sonra, 1869'da kitap olarak yayımlandı. Ama, o gün bugün, Fransız şiirinin köşe taşlarından biri olan **Les Fleurs du mal**'le birlikte anılır.

ADAM

adam 42

ISBN 975-418-121-7